

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra Sociologie

Bakalářská práce

Iryna Herman

Mediační činnost u mladistvých delikventů

Mediation of Juvenile Delinquents

Praha 2015

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Podaná, Ph.D

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucí práce, Mgr. Zuzaně Podané, Ph.D, za její odborné rady a pomoc při psaní této bakalářské práce. Stejně tak patří velké díky celému Oddělení pro mládež na pražském středisku PMS, které poskytlo případové studie a cenné rady. V neposlední řadě chci poděkovat své rodině za obrovskou podporu a především trpělivost, po celou dobu mého studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 31. července 2015

.....

Iryna Herman

Abstrakt (česky)

Práce se zabývá restorativní spravedlností, respektive její nejrozšířenější metodou, kterou představuje mediace. Tato metoda je pak popsána ve standardní podobě užívané v ČR a dále ve variantě upravené pro násilnou trestnou činnost využívanou v USA, což je obsahem první teoretické části práce. V praktické části jsou pak tyto dvě podoby mediace mezi sebou srovnány. Rozdílné momenty jsou následně reflektovány na třech případových studiích, kde proběhla mediace násilné trestné činnosti mládeže. Z výsledků porovnání vyplývá, že upravené parametry mediace pro užití v násilných trestných činech se v případových studiích neprojeví. Tato skutečnost může být důsledkem toho, že všechny skutky byly menší závažnosti a násilí nebylo hlavní skutkovou podstatou činu, proto nemuselo být těchto prvků vůbec zapotřebí využít.

Klíčová slova (česky)

delikvence mládeže, násilná trestná činnost, restorativní justice, mediace, mediace násilné trestné činnosti

Abstract (in English):

This thesis deals with a restorative justice, or the most widespread method, which represents the mediation. This method is then described in the standard form used in the Czech Republic as well as in the redesigned version adapted for violent crime in the US, which is contained in the first theoretical part. In the practical part, these two forms of mediation are compared with each other. Different moments are then reflected on three case studies, where appeared a mediation of violent juvenile crime. The results of comparison shows that the modified parameters of mediation used in case of violent crimes were not in these case studies demonstrated. This may be due to the fact that all the actions were of less violent severity, so the different elements of mediation didn't have to be necessarily exploited.

Klíčová slova (in English):

juvenile delinquency, violent crime, restorative justice, mediation, mediation of violent crime

OBSAH

1	ÚVOD	9
2	DELIKVENCE MLÁDEŽE	11
2.1	MLÁDEŽ	11
2.1.1	<i>Sociologický pohled</i>	11
2.1.2	<i>Právní úprava</i>	11
2.1.3	<i>Kriminologický pohled</i>	12
2.2	KRIMINALITA MLÁDEŽE	12
2.2.1	<i>Specifické rysy kriminality mládeže</i>	14
2.2.2	<i>Násilná kriminalita mládeže</i>	15
3	RESTORATIVNÍ JUSTICE	17
3.1	OD RETRIBUTIVNÍ K RESTORATIVNÍ TRESTNÍ SPRAVEDLNOSTI	17
3.2	POČÁTKY VE SVĚTĚ	19
3.3	POČÁTKY V ČESKÉ REPUBLICE	20
3.4	ZÁKLADNÍ PRINCIPY RESTORATIVNÍ JUSTICE	21
3.5	PROGRAMY	22
3.5.1	<i>Rodinná skupinová konference</i>	22
3.5.2	<i>Kruhy</i>	23
3.5.3	<i>Mediace</i>	24
3.6	PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	24
3.6.1	<i>Cíle PMS</i>	25
3.6.2	<i>Činnost PMS</i>	25
3.7	MEDIACE NÁSILNÉ TRESTNÉ ČINNOSTI	26
3.7.1	<i>Standardní proces mediace</i>	27
3.7.2	<i>Zkušenosti ze zahraničí</i>	30
4	ANALYTICKÁ ČÁST	33
4.1	PŘÍPADOVÁ STUDIE	33
4.1.1	<i>Případová studie č. 1</i>	34
4.1.2	<i>Případová studie č. 2</i>	38
4.1.3	<i>Případová studie č. 3</i>	40

4.2	CHARAKTERISTIKA VYBRANÉHO VZORKU	42
4.3	ROZDÍLY MEZI MEDIACI A MEDIACI NÁSILNÉ TRESTNÍ ČINNOSTI	42
4.3.1	<i>Výběrová fáze</i>	42
4.3.2	<i>Přípravná fáze.....</i>	43
4.3.3	<i>Rozhodná fáze</i>	44
4.3.4	<i>Závěrečná fáze</i>	45
4.4	SHRNUTÍ.....	45
5	ZÁVĚR	47
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
7	SEZNAM GRAFŮ	53
8	SEZNAM TABULEK.....	53
9	SEZNAM OBRÁZKŮ	53

Seznam použitých zkratek

VOM	<i>Victim-Offender Mediation</i> - Mediace mezi obětí a pachatelem
TZ	Trestní zákoník
ZSM	Zákon o soudnictví ve věcech mládeže
TŘ	Trestní řád
ISRD_2	<i>The Second International Self-Reported Delinquency Study</i> – Druhá mezinárodní selfreportová studie delikvence
OSN	<i>United Nations</i> – Organizace spojených národů
ZPMS	Zákon o Probační a mediační službě ČR
FGC	<i>Family Group Conferencing</i> – Rodinná skupinová konference
PMS	Probační a mediační služba ČR
IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
VSOM	<i>Victim-Sensitive Offender Mediation</i> – Senzitivní mediace zaměřená na oběť
TČ	Trestný čin
ÚP	Úřad práce
SPP	Společensky prospěšné práce

1 Úvod

Problematikou delikvence mládeže se zabývá mnoho vědních oborů, například kriminologie, psychologie nebo biologie a sociologie. V rámci těchto vědních disciplín bylo vytvořeno také mnoho teorií, které se snaží vysvětlit původ a příčiny protiprávního jednání. Dále tu máme oblast trestní spravedlnosti, která se denně potýká se zločiny v reálném světě, na které musí účinně a adekvátně reagovat. Co ale můžeme považovat za účinný a adekvátní trest? I tuto otázku si klade kriminologie, psychologie a sociologie. Byť jejich úkolem není těžká práce soudců a policistů, kteří tyto případy řeší, alespoň mohou vést debaty a provádět výzkumy, na základě kterých dochází k vývoji trestní spravedlnost a k reflexi jejího dosavadního fungování. Za tento krok kupředu můžeme považovat i koncept restorativní justice, která v sobě přináší nový pohled na zločin.

Zločin již není chápán jako pouhé porušení zákona, ale především jako narušení mezilidských vztahů, které musí být obnoveny. Cílem restorativní justice je pak působit na zločince a delikventy obnovujícím (restorativním) způsobem, který má vést k jejich nápravě, než pouze slepě udělovat tresty. K realizování svých myšlenek využívá alternativních metod trestní spravedlnosti. Jednou z nejrozšířenějších metod ve světě je mimosoudní řešení mezilidských sporů, na základě vedení společného dialogu. Danou metodou je tzv. VOM (z angl. Victim-Offender Mediation), v česku známa pod výrazem mediace. Mediace je proces, kterým jsou oběť a pachatel provázeni společnou konverzací nad spáchaným trestným činem třetí nezaujatou stranou v podobě mediátora. Během mediace jsou pak řešeny potřeby oběti a sepsána dohoda o nápravě škod/y.

Od svého počátku byla mediace využívána pouze v případech nenásilné kriminality mládeže. Dnes ale můžeme vidět, že je mediace využívána i v jiných oblastech, jako jsou rozvodová řízení, rodinné neshody nebo obchodní spory. Běžně se začíná využívat mediace i u kriminality dospělých. Ve všech zmíněných případech jsou tyto sezení velice úspěšná, ale hlavně pro obě strany přínosná. Proto se s opatrností objevují i pokusy o mediaci násilných trestných činů. V české literatuře jsou tyto činy stále uváděny v kapitolách, které pojednávají o limitech mediace. Prvními pokusy a evaluačními výzkumy ze zahraničí se tento mýtus daří pomalu ale jistě ve světě vyvracet. Odborná střediska zabývající se touto problematikou se setkávají s pozitivní odezvou od pachatelů i obětí. Mediace v původní podobě je v těchto případech nedostačující, proto výzkumníci přicházejí s upravenými postupy, které více odpovídají užití ve zvláště závažných případech.

Mým cílem je tedy představit delikvenci mládeže, a to v její charakteristické podobě. Dále přiblížit původ a vznik nového pohledu na zločin, v podobě restorativní justice, a její realizaci v českém prostředí. Následně je blíže popsán nejpoužívanější koncept, tedy mediace. A to jak ve standardní podobě, tak i v upravené variantě pro použití ve zvláště závažných činech. Toto je obsahem prvních třech kapitol teoretické části. Druhá část je pak věnována srovnání, v čem se liší standardní mediace od upravené verze, využívané v zahraničí. A tyto rozdíly jsou pak reflektovány na případových studiích mediace násilné trestné činnosti mládeže v českém prostředí.

2 Delikvence mládeže

2.1 Mládež

S tímto pojmem se běžně setkáváme v každodenním životě. Mládež jsou mladí lidé nacházející se mezi dětstvím a dospělostí, bez jednoznačného věkového rozmezí. A když tedy ne věk, pak je v tomto případě směrodatným znakem mladistvý vzhled.

2.1.1 Sociologický pohled

V sociologickém slovníku (Linhart, Vodáková & Petrušek, 1996, str. 635-636) nalezneme upřesnění tohoto pojmu, který označuje mládež „*buď jako nepřesně ohraničenou věkovou skupinu, nebo sociální kategorii vymezenou specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky.*“ Z pohledu životního cyklu se nacházíme ve fázi mládí, jež je považováno za přechodné a zároveň velmi dynamické období v životě jedince. Přijímají se zde nové životní role, které jej budou v dospělosti doprovázet a formovat. (Alan, 1989) I proto je bezproblémový a „normální“ vývoj v této životní fázi tak důležitý. Sociologický slovník (Linhart et al., 1996) dále vymezují věkovou hranici, která se nachází mezi 14-15 a 30 rokem života, její krajní body pak představují významné milníky v životě člověka. Od nabytí prvních významnějších práv a povinností, až po usazení se a založení rodiny.

2.1.2 Právní úprava

Nově od roku 2004 se česká legislativa řídí zákonem č. 218/2003 Sbírky TZ (Trestní zákoník), o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých předpisů (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, dále jen ZSM). Z právního hlediska je pojem mládež upraven v § 2 odst. 1 písm. a) ZSM. Mládež, jako souhrnný pojem, se dále dělí na dvě kategorie, děti a mladistvé. V tomtéž zákoně se specifikuje v odst. 2 písm. b), že „*je dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku*“ a v odst. 2. písm. c), že „*je mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku.*“

Zároveň justiční systém v jiném zákoně nabízí další výklad pojmů týkajících se mládeže, kdy podle zákona č. 40/2009 Sb. TZ se dítětem „*rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak*“ a dodává, že „*trestní odpovědnost mladistvých a sankce jim ukládané upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže, pokud ZSM nestanoví jinak, postupuje se podle trestního zákoníku.*“

V policejních statistikách je tedy mládež sledovaná ve třech kategoriích, dle prvně jmenovaného zákona to jsou nezletilí 1-14 let a mladiství 15-17 let a dle druhého pak děti od 1 ro12ku do 17 let.

2.1.3 Kriminologický pohled

V kriminologii se používá dělení více kategorizované a to z toho důvodu, že klasifikace daná zákonem je pro její potřeby nedostatečná. Tématu věkové hranice je věnováno mnoho odborných knih (Novotný, Zapletal & kol., 2001; Válková & Kuchta, 2012; Svatoš, 2009), a obecně řečeno se autoři ve výkladu liší jen velmi málo. Například dle Svatoše (2009) je dělení mládeže následující: do šesti let se jedná o děti předškolního věku, od 7 do 11 let jsou to děti mladšího školního věku, děti staršího školního věku jsou mezi 12 a 14 rokem. Obecně o dětech patřících do těchto tří skupin mluvíme jako o **nezletilých**, tedy dětech mladších 15 let. Od 15 let do 17 let se jedná o **mladistvé**, 18 rok pak tvoří samostatnou skupinu, kterou nazýváme „**věk blízký věku mladistvému**“.

K dosavadním pojmům dítě a mladistvý, souhrnně tedy mládeži, je zapotřebí také přidat pojem **mladý dospělý**, který se v určité podobě objevuje i v právním systému, byť zde není přímo specifikován. Válková a Kuchta (2012) uvádí, že zpravidla se jedná o osobu mezi 18. a 21. rokem života, na kterou se již vztahuje trestní právo určené pro dospělé. Avšak s ohledem na věk, je možné zmírnit potrestání a přistoupit k trestům pro mladistvé. Tato možnost zmírnění trestu vychází z poznatků, že je těžké stanovit jeden hraniční věk pro určení dospělosti, a to s platností pro všechny jedince. Proto některé zdroje za horní hranici pro věk mladého dospělého označují 24 let. (Novotný, Zapletal & kol., 2001) Dosažení dospělosti, především té mentální, je zcela subjektivní záležitostí, která je odvislá od schopností konkrétního jedince. Byť česká legislativa tento pojem nezná, v zákoně č. 40/2009 Sb. TZ najdeme zmínku o „*věku blízském věku mladistvých*“. Tento pojem se užívá v § 42 TZ vymezující polehčující okolnosti.

2.2 Kriminalita mládeže

Kriminalita v dnešním světě je obecně velkým problémem a je obsahem diskursů mnoha setkání jak těch odborných, politických, tak i laické veřejnosti. Jen málokdo může říci, že se nesetkal s nějakým kriminálním činem, byť třeba jen jako svědek.

V České republice jsou trestně odpovědní ti jedinci, kteří dovršili věku 15 let (Svatoš, 2013). Avšak v Evropě najdeme ne jeden stát, kde věková hranice je daleko nižší, například ve Velké Británii je to 10 let, na Slovensku, v Maďarsku nebo v Německu jsou jedinci trestně

odpovědní od 14 let. Jsou ale i země, kde je hranice vyšší než v České republice, třeba Španělsko nebo Polsko stanovily hranici trestní odpovědnosti na 16 let. I proto po celém světě přetrvává dlouholetá debata, zda hranici trestní odpovědnosti snižovat, či nikoli. Svatoš (2013) se domnívá, že snížení trestní odpovědnosti je zbytečné, jelikož přetrvávající názor ve společnosti o narůstající kriminalitě a brutalitě mládeže je pouhou konstrukcí médií, které účelně prezentují hraniční případy, a v důsledku toho si je společnost generalizuje na celou populaci mládeže. Tvrzení autora dokládá i statistika Ministerstva vnitra, která zaznamenává již od roku 1997 s určitými výjimkami dlouhodobý trend klesající kriminality mládeže. Uvedeme si zde statistické údaje nového tisíciletí.

Tabulka č. 1 Vývoj počtu pachatelů na celkové kriminalitě v ČR dle věku

Roky	nezletilí	mladiství
2000	8899	8905
2001	9032	9273
2002	5185	7698
2003	5148	7558
2004	3734	6197
2005	3341	5654
2006	3027	5808
2007	2635	6322
2008	2723	6014
2009	2094	5339
2010	1606	4010
2011	1568	4038
2012	1371	3486
2013	1251	2939

Zdroj: www.mvcr.cz

V některých letech můžeme pozorovat výrazné poklesy ve vývoji kriminality mládeže. Mezi tyto roky patří rok 2002, 2004 nebo pak 2010. Bohužel se nejedná o skutečný pokles páchané kriminality na ulicích, ale umělou změnu způsobenou změnami v zákonech. Např. v roce 2002 byl novelou č. 265/2001Sb. upraven TZ a TR (Trestní řád). Nová úprava se týkala „výše nikoli zanedbatelné škody“, podle které je nově možné klasifikovat skutek jako

trestný čin, pokud „výše nikoli zanedbatelné škody“ překročí částku 5 000 Kč. V předchozím ustanovení se jednalo o částku 2 000 Kč. Krádeže páchané mládeží mají většinou charakter menší závažnosti (Novotný et al., 2001), proto skutky, které by byly před novelou klasifikovány jako trestný čin, nadále nesplňují novou definici, a proto se také nedále ve stejných statistikách ve statistikách. V roce 2004 vstoupil v platnost zákon č. 218/2003Sb., ZSM. Tento zákon je již svobodomyšlnější, a to i proto, že staví na principech restorativní justice, která nechce pouze kárat a trestat, ale především aktivně řešit spáchaný čin za účasti všech, jichž se skutek dotkl, tedy jak oběti a pachatele, tak i rodinných příslušníků nebo kamarádů a komunity.

V souvislostech s dětmi a mladistvými se často mluví o delikvenci mládeže. Sociologický slovník (Linhart et al., 1996, str. 180.) tento pojem definuje jako „**protispoločenské chování** v širším smyslu než **kriminalita**, tedy i chování, které nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu, nebo závadné chování osob, které nejsou vzhledem ke svému věku ještě plně trestně odpovědné. Nejčastěji se proto pojem delikvence užívá pro označení trestné činnosti **mládeže**.“ Tedy pokud je mladistvý označen za delikventa, ještě to nutně neznamená, že se dopustil protiprávního jednání, pouze svým jednáním vybočuje ze společensky schválených norem. V širším pojetí lze pod tento pojem zařadit tzv. statusové delikty. Jedná se o nevhodné chování, které může negativně ovlivnit život dospívajícího jedince, kupříkladu kouření, záškoláctví nebo konzumace alkoholických a návykových látek. (Válková & Kuchta, 2012)

2.2.1 Specifické rysy kriminality mládeže

Charakteristické rysy kriminality mládeže byly vypořádány na základě kriminologických výzkumů a statistických analýz. Dokonce je lze pozorovat, jak napříč kulturami, tak i mezi různě uplatňovanými trestněprávními systémy. (Válková & Kuchta, 2012) Pro pachatele mladšího 18 let je typická majetková kriminalita, ve srovnání s dospělými, kteří se dopouští majetkových deliktů z 39 %, u mládeže se jedná o 78 %, což je dvakrát tolik. (Novotný et al., 2001)

Ačkoli jsou delikty často méně závažné, na druhou stranu jsou ale velmi rozšířené. S tím se pojí skutečnost, že velké množství deliktů a protiprávních činů zůstává latentní. (Válková & Kuchta, 2012) V mnoha případech nedojde ani k jejímu nahlášení. Díky nízké závažnosti, bývají tyto delikty více tolerované ze strany společnosti jako jakýsi přirozený jev dospívajících jedinců. Dalo by se říci, že tolerance pramení z vlastní zkušenosti s podobnou aktivitou během dětských let.

Potřeba mladých lidí sdružovat se přetrvává i v případě páchaní deliktů, které mají často skupinový ráz. (Válková & Kuchta, 2012). S tím souvisí další rysy typické pro delikventní kriminalitu, jako je šikana, vandalismus nebo delikty spojené s členstvím v extremistických hnutích či skupinách. (Novotný et al., 2001). Potvrzují to i výsledky výzkumu ISRD_2, kdy bylo zjištěno, že okolo 82 % případů vandalismu bylo pácháno ve skupině. (Podaná & Buriánek, 2007)

Taktéž toto chování bývá epizodického rázu. Nejnáchylnější období, během kterého dochází k proti-právnímu chování, je mezi 14 a 16 věkem dítěte, po tomto období kriminální činnost jedinců výrazně klesá. (Válková & Kuchta, 2012)

Naprostá absence plánu v protiprávním jednání je další charakteristickou stránkou kriminality mládeže. Novotný et al. (2001) dále uvádějí, že se jedná o činnost bez přípravy, proto bývají místa těchto skutků naprosto nahodilá. Mnohdy jsou pachatelé dopadeni v rámci několika dní po spáchání deliktu. V případě krádeži má mladý pachatel často problém ukradené věci patřičně schovat. Jeho hlavním cílem bylo věc získat a tím ukojit momentální potřebu, hlouběji o svém činu neuvažuje. Ne zřídka se pachatel svým činem dokonce chlubí, aby jej skupina vrstevníků považovala za „hrdinu“, na základě čehož si zajistí obdiv mezi přáteli. (Novotný et al., 2001)

Kvůli absenci plánu se mohou vyskytnout i neplánované situace. V ten moment se psychicky a fyzicky stále nevyrovnaní jedinci uchýlí k řešení problému například neadekvátním násilím. Z jejich pohledu se jedná o jediný možný způsob, jak mohou manifestovat svoji přesilu. (Novotný et al., 2001) I proto v těchto případech přesahuje stupeň užití brutality samotnou hodnotu předmětu, k tomu všemu je někdy důležitější skutečnost užití násilí nebo projevení síly, než faktický zisk, kterého je možné v rámci zločinu dosáhnout. (Novotný et al., 2001)

Výše zmíněné rysy kriminality patří mezi ty nejvýznamnější a nejčastěji pozorovatelné u deliktů spáchaných mládeží. Existují další specifika, která již nejsou tak častá, přesto příznačná pro mladé pachatele, jako je žhářství nebo šíření poplašných zpráv. (Válková & Kuchta, 2012)

2.2.2 Násilná kriminalita mládeže

Násilná kriminalita páchaná mládeží je sice méně obvyklá, ale o to horší, jelikož ji páchají ti nejmenší. Termín je používán především mezi kriminalisty a kriminology (Válková & Kuchta, 2012) a jeho definici v trestním zákoníku nenajdeme. Stejně tak jako neexistuje pevně vytyčená kategorie, jež odděluje násilné trestné činy od nenásilných (Novotný et al.,

2001), byť v policejních statistikách je tato kategorie samostatně oddělená. Tyto činy pak můžeme nalézt ve vícero hlavách Trestního zákoníku. Řadí se sem i činy, které ve své podstatě násilné nejsou, ale při jejich páčání se objevuje pouze jako možná alternativa, např. porušování domovní svobody atd. Válková a Kuchta (2012, str. 455) volí užší pojetí násilí, ve kterém je hlavním parametrem fyzické poškození osob, a kdy pak „*Násilná trestná činnost, je taková trestná činnost, jejíž významnou charakteristikou je fyzické poškození či usmrcení konkrétní osoby (osob), event. přítomnost záměru takový následek způsobit (pokus).*“

Násilná trestní činnost mládeže je velkou měrou definována věkem pachatele, tedy psychickou a fyzickou vyspělostí, málo zkušenostmi a charakteristickými vlastnostmi dítěte. (Válková & Kuchta, 2012)

S ohledem na příčiny násilné kriminality mládeže odborná literatura dochází k téměř shodným závěrům. Podle Válkové a Kuchty (2012) se jedná o dědičnost, poškození nebo onemocnění mozku a kombinaci učení se a dědičnosti. Mezi další příčiny násilné kriminality pak patří různé závislosti, ekonomický status nebo (negativní) vliv médií. (Novotný et al., 2001) Výzkumy z řad kriminologů dokazují, že mezi neodmyslitelnou příčinu násilné kriminality mládeže náleží i vliv rodiny. Pokud jsou děti svědci násilí v rodině nebo dokonce samy jsou objektem násilí, pak to představuje spouštěč, který násilí v dítěti vysloveně podněcuje. (Válková & Kuchta, 2012) Násilné chování, které pak pro ně znamená denní rutinu, akceptují a naučí se ho běžně používat i ve svém chování. Považují toto jednání za správné, jelikož jiné prostě neznají.

Jak je patrné z policejních statistik kriminality z roku 2014, mládež se dopustila následujících trestných činů, které v sobě zahrnují i násilí: úmyslné ublížení na zdraví § 145, § 146 TZ, omezování a zbavení osobní svobody § 170, § 171 TZ, loupež § 173, vydírání § 175 TZ TZ, porušování domovní svobody § 178 TZ, krádež § 205 TZ, útok na veřejného činitele § 323 TZ, nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, atd. U některých trestných činů je násilí pouze alternativním znakem (krádež § 205 odst. 1 písm. c) TZ) nebo znakem kvalifikované skutkové podstaty (porušování domovní svobody § 178 odst. 2 TZ).

Ze statistik volně přístupných na stránkách Ministerstva vnitra lze vidět, že v roce 2014 bylo zjištěno celkem 288 660 trestných skutků, přitom mládeží bylo spácháno okolo 5,9 %. Na násilné trestné činnosti se podílelo 2,5 % nezletilých a 4,3 % mladistvých, v souhrnu se děti dopustily trestných činů v 6,8 %. Podíl násilné kriminality na celkové kriminalitě dětí pak stoupá na číslo 21,2 %, respektive mladiství na 20,4 % a nezletilí pak o něco více, a to na 22,6 %.

3 Restorativní justice

Než začnu s tématem restorativní justice, upozornila bych na statistiky získané z World Prison Population List (volně přeloženo jako „Listina světové vězeňské populace“). Z dané studie vyplývá, že na celém světě v roce 2000 bylo uvězněno okolo 8,6 milionů trestanců. Přitom necelá polovina z nich se nacházela v USA (1,85 mil.), v Číně (1,4 mil.) a Rusku (1,05 mil.) (Walmsley, 2000). Pro srovnání jsou zde poslední publikované výsledky z roku 2013, kdy počet uvězněných narostl na 10,2 milionů vězňů. Opět necelá polovina je umístěna v USA (2,24 mil – což představuje nárůst o 390 000 tisíc vězňů), dále v Rusku (0,68 mil. – zde vidíme pokles téměř o celou polovinu) a Číně (1,64 mil. – kde byl zaznamenán pouze menší nárůst). Pokud bychom k tomuto číslu přičetli i případy ve „správní“ detenci a již zahájená soudní řízení, vězeňská populace by přesáhla hranici 11 milionů. (Walmsley, 2013)

Nárůst by byl snad v pořádku, pokud by odpovídal nárůstu populace za též období. Studie zaznamenávají vývoj vězeňské populace již po dobu 15 let. V sledovaném časovém rozmezí její celkový nárůst představoval 25 – 30 %, zatímco populace ve stejném období vzrostla o pouhých 20 %. Takže zatímco před 15 lety, ve světě spadalo na 100 000 obyvatel 136 vězňů, z poslední studie vyplývá, že počet vězňů stoupl. Dnes tedy na 100 000 obyvatel spadá 144 vězňů. (Walmsley, 2013)

I tyto čísla mohou evokovat k zamyšlení, zda dosavadní trestní systém funguje na sto procent, případně může-li být uplatňován jiným způsobem, třeba takovým, který napomůže k poklesu tohoto alarmujícího čísla. S ohledem i na tuto skutečnost se dnes mluví o tzv. „krizi vězenství“ nebo fundovaněji o „krizi trestu odnětí svobody“ (Karabec, 2003).

3.1 Od retributivní k restorativní trestní spravedlnosti

Z pohledu retributivní justice je dosaženo spravedlnosti tím, že pachatel dostane adekvátní trest, se kterým mohou být oběti spokojeny. „Pomsta“ v rétorice středověkého souzení „Oko za oko, zub za zub.“, byla uskutečněná. Zda ovšem tento trest je přijatelný v 21. století je již věc jiná. Tudíž k poklesu vězeňské populace je nutné hledat jinou cestu. Z pohledu celosvětové situace hodnotí Karabec (2003, str. 6) výše zmíněný princip následně *„Dávné chápání trestní spravedlnosti, tak jak o něm máme ověřitelné historické doklady, spočívalo na odplatě a vyrovnání. Známý princip „oko za oko, zub za zub“ vyjadřuje nejen záměr způsobit pachateli stejnou újmu, jakou způsobil své oběti, ale obsahuje i snahu*

„vyrovnat“ situaci pachatele a poškozeného. Tohoto vyrovnání však bylo možno v určitých případech dosáhnout i nepřímo, tedy kompenzací (poskytnutím adekvátního odškodnění). To je podstata různých možností „vykoupení se z trestu“, tedy možnosti vyhnout se odplatě zaplacením náhrady (odškodného) oběti.“

V tradičním retributivním konceptu spravedlnosti je trest neodmyslitelným následkem spáchaného trestného činu, důsledky pák tohoto pohledu již nejsou tak důležité. Vychází se z předpokladu, že pachatel ve smyslu indeterminismu mohl také jednat jinak než protiprávně. Jelikož na základě svobodné volby se vědomě rozhodl k spáchání trestného činu, pak musí být adekvátně potrestán. (Karabec, 2003) Monopol nad právem trestání zločinců držel a stále drží ve své moci stát. (Novotný, Zapletal & kol., 2001). Společnost, potažmo stát, trestá zločince pro dosažení spravedlnosti, o tom nepochybuji ani zastánci restorativní justice. Pouze poukazují na skutečnost, že zločin je akt, který přináší komplexní důsledky. A pouhé potrestání pachatele nestačí, je potřeba řešit situaci z více úhlu. (Wellikoff, 2003) Tuto nutnost dokládají i viktimologické výzkumy, v kterých bylo zjištěno, že než o pomstu, stojí daleko více oběti o materiální, ale i morální za dosti učinění. Pokud možno nejlépe neformální formou. (Válková & Kuchta, 2012) Restorativní justice tedy představuje nový pohled na zločin, který má nahradit dosavadní neefektivní trestní systém. (Wellikoff, 2003) Oproti předchozímu konceptu, v obnovující justici je přítomnost oběti jedním z hlavních klíčů k dosažení spravedlnosti. Postupem času se restorativní přístup soudnictví začal prosazovat a šířit téměř po celém světě. Princip, na kterém restorativní justice staví, je jednoznačně stanovený. Zároveň ale existuje mnoho variant jak ji docílit, i proto každá země rozvíjí svůj vlastní koncept, který se může v různých oblastech velmi lišit. (Wellikoff, 2003) Zevrubnou a zároveň jednu z prvních definic předložil Howard Zehr. Dle autora lze restorativní justice definovat, jako *„proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“* (Zehr, 2003, str. 25) Podobně nabízí definici restorativní justice, která je celosvětově uznávanou, i kriminolog Tony Marschall (Van Ness, Morris & Maxwell, 2001str.5) jedná se o *„proces, v kterém se všechny strany, kterých se konkrétní trestný čin týká sejdou, aby společně vyřešily, jak se vypořádat s následky trestného činu a nedílnými důsledky v budoucnu“*. Ke srovnání je zde definice z české literatury od Zdeňka Karabce (2003 str.8), podle které restorativní justici *„lze chápat jako soubor postulátů, cílů a metod, které*

charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti.“ A dodává, že „Jde o takové pojetí trestní justice, ve kterém jsou hojně zastoupeny prvky zdůrazňující práva obětí a jejich ochranu, mimosoudní projednávání trestních věcí aj.“ (Karabec, 2003 str.8)

Z uvedených definic výše lze vyvodit, že stěžejním pilířem nového přístupu je dialog vedený pachatelem a obětí, za přítomnosti třetí nezávislé strany. Než pátrat po tom, kde je pravda a kdo za co může, je nutné plně obrátit zájem k aktérům. Tím je myšleno, zaměřit zájem na řešení problémů a potřeb vzniklých v důsledku trestného činu. Oběť má klást požadavky na pachatele dle vlastních potřeb. Někdy je skutečnou potřebou oběti pouhá omluva nebo vysvětlení. Pachatel by pak měl přijmout odpovědnost v celé míře, nikoli pouze dostat trest a odpykat si jej.

3.2 Počátky ve světě

Koncept obnovující spravedlnosti se začal nejprve objevovat v praxi v 70. letech 20. století. Tato myšlenka je přitom inspirací a návratem k původním anglo-americkým národům. Kupříkladu Kanada svoji inspiraci nalézá v rozhodčích kruzích původních obyvatel ze severu země, Amerika zase ve smířčích kruzích a Nový Zéland v tzv. skupinových rodinných konferencích. (Zehr, 2003)

První pokus o jiný náhled na zločin a trest se datuje do roku 1974 v kanadském státě Ontariu. Kdy dva mladíci ve věku 18 a 19 let pod vlivem alkoholu způsobily škodu více než 20 rodinám. Soudci bylo doporučeno kurátorem mladých dospělých, aby delikventům uložil alternativní trest, jelikož se domníval, že pouhé potrestání, pro chlapce nebude nikterák přínosné nebo naučné. V rámci uloženého trestu měli delikventi navštívit osobně každou z rodin a omluvit se jí. Přes skepsi a nedůvěru soudce na tento alternativní postup přistoupil. Návštěvy měly pozitivní vliv, jak na pachatele samotné, tak i na oběti, které se dočkaly skutečného zájmu, a to nejen ze strany materiální, ale hlavně i ze strany emocionální. Proto v podobných případech, se soudce rozhodl pokračovat v této metodě. (Umbreit, 1998) Prvním autorem, který se pokusil nový princip zformulovat a odborně popsat byl již zmiňovaný Howard Zehr ve své knize *Changing lenses*, která vyšla prvně až v roce 1990. (Karabec, 2003) Ve stejnou dobu začínají ve Spojených státech amerických, Australii nebo na Novém Zélandu a v Kanadě vznikat první programy, které se od sebe liší především v tom, jaké potřeby a zvyklosti má ta daná země při vykonávání trestněprávní spravedlnosti. (Karabec, 2003)

V Evropě jako první na nový myšlenkový směr v trestní odpovědnosti reagovala Rada Evropy, a to již v roce 1987, ve formě Doporučení Rady Evropy (Rada Evropy, 1987), které nabádalo k využití mediačních programů v pomoci obětem trestné činnosti. Doporučení z roku 1999 pak své členy nabádá k aktivnímu propagování mediace, jako jedné z možností pomoci obětem trestného činu. (Rada Evropy, 1999) Doporučení z roku 2006 pak přináší první poznatky ohledně využití mediace v praxi, které se nesou v pozitivním duchu. (Rada Evropy, 2006) OSN a Evropská unie začaly na nový koncept šířící se postupně po celém světě upozorňovat až na začátku nového tisíciletí. (Umbreit & Armour, 2011)

3.3 Počátky v České republice

Vstup na českou trestněprávní scénu zaznamenává restorativní justice v roce 2000 v podobě zákona č. 257/2000Sb., o Probační a mediační službě (dále jen ZPMS). V roce 2001 byla mediace institucionalizována a mohla být realizována v českém soudním systému. Dalším velkým přínosem bylo zavedení zákona 218/2003 Sb., ZSM.

Na základě prvně zmíněného zákona byla zřízena instituce, která má na starosti realizaci záměru, jenž je obsahem zákona. Zřízení Probační a mediační služby (dále jen PMS) má naplňovat základní předpoklady restorativní justice, *“ kdy se trestný čin chápe jako sociální událost, která zasáhla do života lidí příslušné komunity a při řešení jeho následků, je třeba vzít v úvahu zájmy a potřeby pachatele, oběti a společnosti. Restorativní justice vyváženým způsobem hledá přijatelné řešení pro všechny strany sporu v souvislosti s trestním řízením. V rámci restorativní justice má pachatel i oběť prostor ke vzájemné komunikaci, pachatel má příležitost převzít zodpovědnost za svůj skutek i jeho následky. Zúčastněné strany se dohodnou na způsobu, jak situaci napravit a předejít recidivě. “*(Rozum, 2003, str. 42)

Nově pak od roku 2004 se česká legislativa řídí zákonem č. 218/2003 Sb., ZSM. Tento zákon je inovativní především v tom, že jeho snahou je odvrátit mladistvého pachatele od trestné činnosti v budoucnu. Dokládá to § 1 odst. 2 ZSM, jelikož *„Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.“* Zde jsou vidět první známky restorativní justice.

3.4 Základní principy restorativní justice

Principy restorativní justice byly stanoveny a přijaty Pracovní skupinou pro restorativní justici pracující při Alianci nevládních organizací, kterou zpracoval Ron Claassen, (1995). A znějí následně:

- Zločin je v první řadě především přestupek proti lidským vztahům, a až v druhé řadě se jedná o porušení zákona
- Restorativní justice uznává, že trestný čin je nesprávné jednání, ke kterému by nemělo docházet. Bude-li přece jen spáchán, pak přináší nejen, nebezpečí, ale i příležitosti. Nebezpečím se rozumí negativní dopad na všechny zúčastněné, jenž povede k jejich odcizování, ztrátě důvěry a pocitu bezpečí. Příležitostí se pak chápe skutečnost, že bezpráví bylo rozpoznáno, spravedlnost byla obnovena a budoucnost je vyjasněná.
- Restorativní justice je proces, jenž má dát do pořádku co nejvíce aspektů, kterých se skutek dotkl, na straně pachatele i poškozeného.
- Oběti trestného činu mohou být primární, tedy ti, proti kterým byl skutek přímo spáchán, a pak sekundární, kteří byli zasaženi činem nepřímo, tedy rodina, komunita, případně i stát.
- Jakmile jsou obavy bezprostřední oběti, komunity a pachatele o vlastní bezpečnost uspokojeny, restorativní justice vnímá situaci jako naučný moment pro pachatele. Ten má být poučen jak se správná chovat, aby mohl být součástí komunity.
- Restorativní justice upřednostňuje bezprostřední reakci na zločin, a to v nejranějším stádiu, jak je to jen možné, a s maximální mírou dobrovolné spolupráce a minimálním nátlakem.
- Restorativní justice upřednostňuje, aby se většina zločinů řešila užitím kooperativní skupiny zahrnující všechny, kteří byli zasaženi trestným činem
- Restorativní justice bere na vědomí, že ne všichni pachatele budou ochotní ke spolupráci. Proto by měla být stanovena vnější autorita, která v těchto případech rozhodne za ně. Činnost autority a jejích následky z uložení by měly být testovány, zda odpovídají principům restorativní justice.
- Restorativní justice upřednostňuje, aby pachatele, kteří představují významné bezpečnostní riziko a nejsou schopní spolupracovat, byli umístěni v takových podmínkách, kde je kladen důraz na morální a etickou odpovědnost. Měli by být

informování o dopadu svého trestného činu na oběti. Zároveň by měli mít možnost začleňovat se do komunity.

- Restorativní justice vyžaduje, aby komunita sledovala a vedla jedince k zodpovědnosti. Jelikož dodržování dohod je klíčem pro vytvoření vzájemně si důvěřující komunity.
- Restorativní justice uznává a podporuje roli komunitních institucí, ve výuce a vymezení morálních a etických norem, které taktéž napomáhají k budování komunity.

3.5 Programy

„Ačkoliv termín restorativní justice zahrnuje širokou škálu programů a praktických postupů, její jádro tvoří několik principů, základní koncepce restorativního přístupu a seznam klíčových otázek.“ (Zehr 2003 str. 5) Tyto principy nalezneme v předchozí kapitole. Základní postuláty, na kterých obnovující soudnictví staví, jsou shodně přijímány, všemi shora uvedenými autory, ale také naprostou většinou vědců zabývajících se touto problematikou. (McCold, 2001)

Jak bylo řečeno výše, restorativní justice je spíše koncept, který se skládá z mnoha programů, a každá země uvádí do praxe trochu jiný rámec fungování, tak aby odpovídal dosavadním zvyklostem toho daného trestněprávního systému. Přitom základní skutečností při obnovující spravedlnosti je restorativní dialog. Za pomoci vzájemné komunikace pak může dojít k obnovování vztahů, hodnot nebo psychického stavu. Dále je nutné, aby pachatel a oběť mohli vést debatu nad trestným činem, jeho následky a důsledky. Jak ale toto setkání bude vypadat a kdo všechno se setkání zúčastní, právě to definuje, jaká varianta byla aplikována do praxe. Jako její zástupce zde můžeme jmenovat tři nejrozšířenější varianty. Jedná se o mediaci mezi obětí a pachatelem (VOM), rodinnou (skupinovou) konferenci (Family Group Conferences, dále jen FGC) a skupinové sezení (Circles). (Van Nessel et al., 2001) V další kapitole budou tyto metody více rozebrány.

3.5.1 Rodinná skupinová konference

Rodinná konference je jednou z variant užití restorativní justice v praxi, jenž má své kořeny na Novém Zélandu. (Štern, Ouředníčková & Doubravová, 2010) Pachatel a oběť v tomto případě nejsou stěžejními aktéry, ale naopak je nutné přizvat k sezení jejich nejbližší. To může zahrnovat jak rodinu a přátele, tak i členy komunity. (Umbreit & Armour, 2011) V závislosti na sobě vznikly dvě podoby FGC. Australští policisté přišli s technikou založenou na té z Nového Zélandu. V tomto případě je setkání vedeno školeným policejním úředníkem,

a to na základě pevně stanoveného scénáře. (McCold, 2001) Australská varianta rodinné konference je označovaná jako Wagga Wagga, podle stejnojmenného kmenu, který tuto metoda prvně aplikoval v praxi. (McCold, 2001)

Druhá varianta je již dnes na Novém Zélandu standardně používaná v soudnictví ve věcech mládeže. V roli facilitátora zde vystupuje „koordinátor spravedlnosti ve věcech mládeže“ (z angl. Youth Justice Coordinator) V tomto případě se FGC neřídí scénářem, který stanovuje pevně dané kroky, naopak vývoj konference se odvíjí od potřeb všech zúčastněných stran. (Zehr & Gohar, 2002) Pachatel je konfrontován ne jen s obětí a vlastní rodinou, ale i s důležitými lidmi z jeho sousedství, což vede k narůstajícímu pocitu hanby, se kterou je potřeba náležitě pracovat a která je následně využita k nápravě pachatele. Skrz zapojení dalších osob, kterých se trestný čin dotkl, má pachatel pochopit, že pocit hanby a potupy krom oběti mají i další ze zúčastněných. Tedy že i lidé z jeho okolí, byli jeho činem taktéž zraněni. (Zehr & Gohar, 2002) Pachatel se nemusí pak zbavit pouze svoji ostudy, ale musí také očistit i své nejbližší, kteří nesou důsledky spáchaného trestného činu. Jelikož FGC může zastávat roli soudního orgánu, měl být během tohoto setkání vytvořen celý plán na potrestání a nápravu pachatele. Velmi důležitou podmínkou zůstává, že usnesení konference musí být společným rozhodnutím. Pokud by alespoň jedna ze stran nesouhlasila, může být FGC ukončena a případ bude předán k soudnímu šetření. (Zehr & Gohar 2002)

3.5.2 Kruhy

Častěji nazývané kruhy společného rozhodování (z angl. Peacemaking Circles) vznikly v Kanadě. (Štern et al., 2010) Ačkoli by se mohlo zdát, že je možné použít tento druh sezení pouze v menším městě nebo komunitě, není tomu zcela tak, dnes je tato metoda využívána i ve velkoměstech (Zehr & Gohar, 2002) Na rozdíl od předchozích konceptů je hlavním rozdílem této metody možná přítomnost soudního zástupce a stejně tak jakéhokoli člena komunity, i v případě, že jej čin nezasáhl, pouze se chce podílet na řešení problému v komunitě. Většinou ale bývají přizváni jedinci, kteří představují autoritu, a jejich přínosem je pak spíše znalost skupiny a jejich potřeb. (Umbreit & Armour, 2011) Principem této metody je doopravdy sezení v kruhu, kdy každý dle pořadí představí své poznatky a pohled na daný problém. Ve smyslu „talking peace“ každý jeden po druhém má právo promluvit a být vyslyšen, aniž by byl kýmoli přerušován, čímž roste jak spolupráce ve skupině, tak i pochopení a respektování názorů všech přítomných. Názory jedinců jsou si zcela rovny. V roli facilitátora opět není mediátor, ale tzv. držitel kruhu (z angl. keeper of the circle),

zpravidla bývá přítomen víc než jeden, ten ovšem nemá možnost skupinu směřovat nebo korigovat a je tak jako ostatní rovnocenným členem skupiny. (Zehr & Gohar, 2002)

3.5.3 Mediacce

Mediacce je setkání pachatele a oběti, zprostředkované třetí stranou v podobě mediátora. (McCold, 2001) Podstatou mediace je setkání tváří v tvář poškozeného a pachatele, někdy se setkání účastní také blízké osoby jako podpora, v případě mladistvých je přítomnost rodiny nebo přátel typické téměř ve většině případů. (Umbreit & Armour, 2011) Mediátor vede proces při němž ručí za vyvážené a bezpečné prostředí, během kterého zúčastněné strany za 1. mluví o následcích spáchaného činu a o tom, co to pro ně znamenalo, za 2. sdělují si navzájem informace a pokládají si doplňující otázky, které je zajímají, za 3. měli by vytvořit vzájemně uspokojivou písemnou dohodu o nápravě škod a za 4. vymyslet plán pro další postup. (McCold, 2001) Před mediací, se musí uskutečnit individuální sezení s pachatelem a obětí, během kterého je objasněn detailní proces mediace a úkony s ní spojené. Nedílnou součástí vstupního setkání je vysvětlit, že účast na mediaci představuje naprosto svobodné rozhodnutí o tom, zda chtějí na setkání podstoupit nebo zda pro ně bylo přínosné. I sám mediátor musí zvážit a správně vyhodnotit situaci, zda jsou na mediaci obě strany připravené a nehrozí-li skrytý záměr jedné ze stran pro účast v mediaci, což by mohlo vyústit v poškození druhé strany. (Holá, 2011)

3.6 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba, dále jen PMS, byla zřízena v roce 2001 jako organizační složka státu. Důvodem vzniku bylo ustanovení zákona č. 257/2000 Sb. ZPMS, který zároveň definuje činnost PMS. Jak bylo zmíněno již dříve, tento zákon je ve své podstatě velmi inovativní, představuje a hlavně popisuje nový pohled na justici, který ve své podstatě má snahu „*zacomponovat do nové právní úpravy východiska tzv. restorativní (obnovující) justice, která klade důraz na vyváženou, spravedlivou reakci společnosti na trestný čin mladistvého, která se nezříká své spoluodpovědnosti za jeho selhání a vyvozuje z něj důsledky nejen pro něj samotného, ale i pro řešení problémů dalších zúčastněných osob a skupin spojených s trestným činem. Poškozený by měl dostat větší prostor k uplatnění svých oprávněných požadavků na morální i finanční satisfakci, sociální okolí mladistvého i oběti jeho činu by měly mít možnost spolupodílet se na odčinění způsobených škod, mladistvý by měl být stimulován k převzetí osobní, tj. nikoli pouze formální trestní odpovědnosti za spáchaný čin a nápravu jím způsobených následků.*“ (Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb ZPMS)

3.6.1 Cíle PMS

Jelikož zde zaznělo, že základy na kterých PMS staví, jsou v souladu s restorativní justicí, je pochopitelné, že i cíle budou vycházet ze shodných myšlenek. Rozum (2003) uvádí, že si PMS na poli trestní spravedlnosti klade za cíle následující principy:

Integrace pachatele – Pomoci pachateli začlenit se zpět do společnosti, aniž by docházelo k dalšímu porušování zákonů. Integrací se pak rozumí proces, který pomůže pachateli získat respekt k právní stránce společnosti, dále pak jeho integrace a seberealizace.

Participace poškozeného – Poškozený má mít právo účastnit se debaty o odškodnění, o řešení následků trestného činu a měl by získat opět důvěru k trestní spravedlnosti a v neposlední řadě i pocit bezpečí.

Ochrana společnosti – Ochrana má být poskytnuta včasným a účinným zásahem do konfliktních a rizikových situací v rámci trestního řízení a zároveň zajistit, aby uložené alternativní tresty a opatření byly efektivně dodržovány.

Tedy, pokud bude mladý pachatel poučen a dostane se mu výchovného působení, pak by měl být jeho návrat do společnosti bezproblémový i s ohledem na budoucí fungování. A zároveň budou-li řešeny potřeby oběti na jiné úrovni, než tomu bylo doposud, pak bude poskytnuta větší ochrana společnosti. Protože pokud opravdu dojde k realizování toho, co bylo zmíněno, pak konfliktní situace bude vyřešená a nikoli pouze potlačená nebo zmírněná.

3.6.2 Činnost PMS

Nástroje, které používá Probační a mediační služba k realizaci nově smýšlející spravedlnosti, jsou pak Probace a Mediacce. Probací se pak dle § 2 odst.1 ZPMS „*rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.* Tak i mediacce dle § 2 odst.2 ZPMS je „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*“ PMS může vstoupit do procesu v rámci přípravného řízení, kdy je jejím cílem dosáhnout odklonu v trestním řízení nebo uložení alternativního trestu, hlavní snahou je

vyhnout se trestu odnětí svobody. (Rozum, 2003) V důsledku restorativní justice, pak snad bude možné docílit snižování vězeňské populace. Další činnost v přípravném řízení je tzv. soudní pomoc, která spočívá v poskytnutí soudu vyčerpávající a relevantní informace o pachateli (jako jeho rodinné zázemí, předchozí nevhodné chování, dosavadní postoj k činu, případná započatá náprava), na základě kterých může soud ve věci spravedlivě a hlavně účinně rozhodnout. (Válková & Kuchta, 2012)

Vstupuje-li PMS do procesu po rozhodnutí soudu, pak se jedná o probační dohled. V průběhu dohledu funguje jako dozorčí orgán, který dohlíží na dodržování uloženého trestu. Pokud by probační program byl ze strany obviněného nedodržován, pak je PMS povinno tuto skutečnost hlásit k soudu. Pokud ani varování soudem obviněného nedonutí k dodržování uloženého dohledu, případ může být projednáván znovu. Soud má tak právo, vzhledem k chování obviněného, přehodnotit svůj původní verdikt a udělit pachateli daleko přísnější trest. (Rozum, Kotulan, Luptáková, Scheinost & Tomášek, 2009)

3.7 *Mediace násilné trestné činnosti*

Od úplného počátku v polovině 70.let minulého století se z principů a použití restorativní justice vyklubalo sociální hnutí 21.století s nečekaným a především stále rostoucím dopadem na celosvětovou veřejnost. Od prvotního zájmu o nenásilnou trestnou činnost mladistvých, se myšlenka začala aplikovat na všechny věkové kategorie a na všechny trestné činy, nevyjímaje ty zvláště brutální a násilné. (Umbreit, Vos, Coates & Brown, 2003)

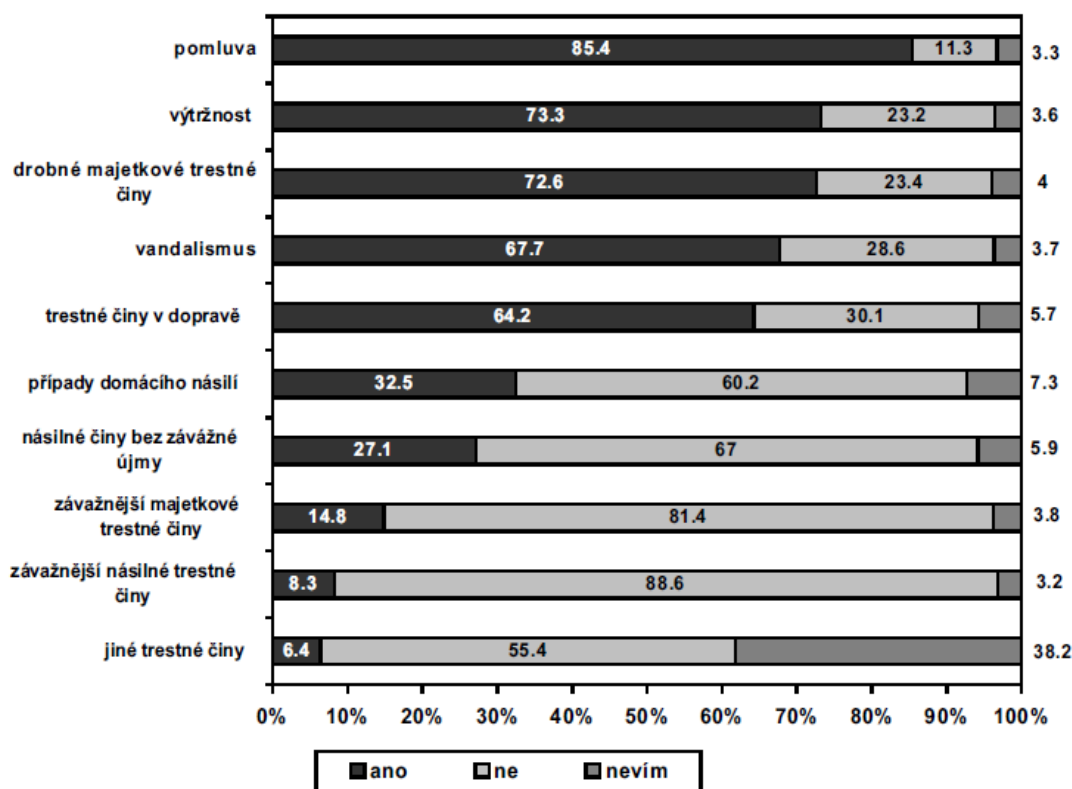
Jak bylo řečeno výše, VOM je proces, kterého se musí účastnit obě strany dobrovolně. Mezi pachatelem a obětí, případně dalšími účastníky, musí být ochota spolu komunikovat. Zároveň by měl být zachován pocit bezpečí obou stran. Mediace násilné trestné činnosti může být velmi ošemetnou a riskantní záležitostí, ale zároveň ve stejné chvíli i velice rehabilitujícím momentem v životě pachatele a oběti, případně pozůstalých po oběti nebo komunity. (Umbreit & Armour, 2011) Pokud se člověk stane obětí násilné činnosti, je daleko horší vyrovnat se s psychickou stránkou věci, ve smyslu „Proč zrovna já?“ nebo „Co za člověka mi to mohlo udělat?“, oproti fyzické, která může zahrnovat pouhou výměnu nebo opravu majetku a předmětu.

Na začátku byl proces mediace využíván pouze u mladistvých pachatelů a výhradně u nenásilných trestných činů. (Price, 2005) S narůstající brutalitou napříč celou společností, a rostoucím počtem obětí násilné trestné činnosti, roste i požadavek ohledně debaty, obsahující důsledky spáchaného činu, a usilování o větší smysl pro uzdravení. (Price, 1994). Oběti

těchto činů si začínají uvědomovat, že konfrontování svých útočníků v bezpečném a řízeném setkání, za přítomnosti mediátora, jím pomáhá navrátit ukradený pocit bezpečí a hlavně kontrolu nad svým životem. Mediaci stále více umožňuje napravit životy jak pozůstalé rodině, přátelům i komunitě, tak i pachatelům, zničených například ze zabití z nedbalosti při řízení pod návykovou látkou. (Price, 2005)

Pokud se podíváme do české literatury (Válková & Kuchta, 2012; Štern et al., 2010; Holá, 2011) a to do kapitol, jež pojednávají o možnostech použití mediace, násilné trestné činy jsou uváděny, jako ty méně vhodné. Podobný názor byl zjištěn i u veřejnosti – viz graf č. 1, který byl zjištěn výzkumem prováděným Institutem pro kriminologii a sociální prevenci (dále jen IKSP)(Rozum et al.) v roce 2009.

Typy trestných činů vhodných pro uplatnění mediace

Graf č. 1 Zdroj: (Rozum et al., 2009 str. 39)

3.7.1 Standardní proces mediace

Za počátek mediace lze považovat hned dva různé body. Mezi samotnými mediátory koluje rozepře, kdy vlastně mediace začíná. Jedni zastávají názor, že již přípravná fáze je počátkem mediace, kdy teprve dochází k poskytování informací ohledně procesu mediace, a obě strany jsou pouze ve stádiu rozhodování, zda se budou chtít tohoto procesu účastnit.

Druzí se pak přiklání k názoru, že mediace se pojí až k prvnímu společnému sezení, které by mělo vyústit v mediaci. (Hola, 2011) Lze snad pak konstatovat, že v užším pojetí je možné mediaci chápat ryze jako setkání obou stran u jednoho stolu. Naopak v širším pojetí mediace pak představuje ucelenou komplexní agendu, a teprve její součástí je i mediační sezení. Štern et al. (2010) mluví o mediační činnosti, která již v přípravné fázi zahrnuje veškeré odborné postupy pracovníků PMS. A teprve na základě realizace těchto kroků může dojít k uskutečnění mediace. Osobně bych se přikláněla k mediaci v širším pojetí, jelikož v tom spatřuji počátek realizace restorativní justici.

V odborné literatuře je možné najít mnoho druhů dělení mediace, tato dělení ovšem jsou soustředěna přímo na mediaci, respektive na mediační sezení. (Holá, 2011) Holá také uvádí dělení, které má představovat pohled mediátora, jehož autory jsou Duffy, Grosch a Olczak, zmíněné dělení je následující: výběrová fáze, přípravná fáze, rozhodná fáze a konečná fáze.

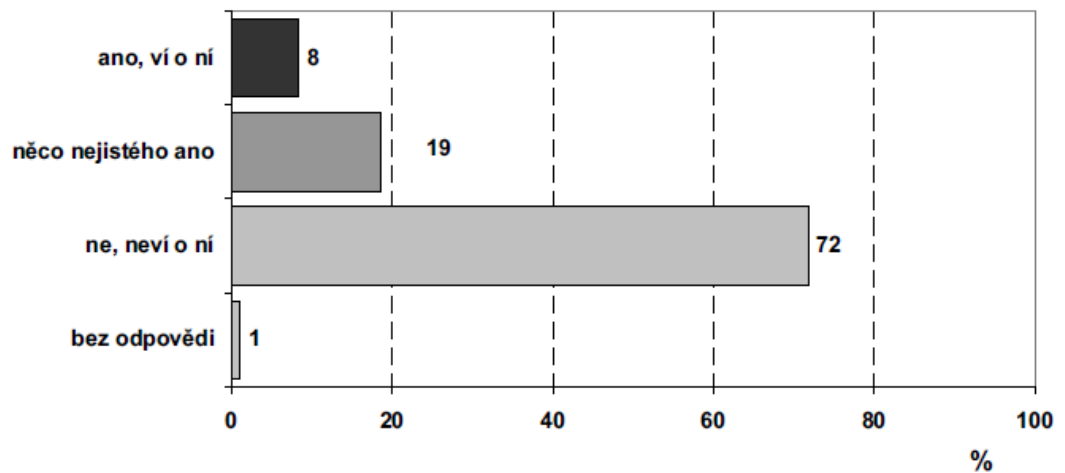
Podobné rozfázování mediační činnosti představují i Štern et al. (2010). (Pokud nebude uvedeno jinak, pak je následující text volně převzat z dané publikace.)

Výběrová fáze

PMS získává podnět k činnosti od policie, státního zastupitelství nebo soudu. Žádost ovšem mohou vznést jak pachatel, tak oběť a jejich blízcí nebo i samo PMS. Má-li jednou mediátor na stole případ, je nutno zvážit, zda je také vhodný k mediaci. Mediátor musí prokázat velkou míru empatie a porozumění ve vyhodnocování úskalí, která by mohla být v případě mediace pro zúčastněné hrozbou. Výběr musí být důkladný ale zároveň i rychlý, jelikož bezprostřední reakce na spáchaný čin se jeví jako nejvíce účinná. Výjimkou jsou závažné činy, kdy musí být brán zřetel na oběť, která může potřebovat delší čas na vypořádání se se situací.

Přípravná fáze

Tato fáze zahrnuje individuální setkání s oběma stranami. Z Grafu č. 1 vyplývá, že celých 72 % zkoumaného vzorku neví o existenci PMS, s činností PMS je pak obeznámeno pouhých 8 %. Povědomí o činnosti PMS je jen velmi malé. Proto je nutné dbát na vyjasnění toho, co PMS může pachateli a oběti poskytnout a s čím jim může pomoci. V rámci úvodních setkání pak mediátor vyslechne obě strany a jejich pohled na věc. Snaží se dopátrat informace

Graf č. 2 Zdroj: (Rozum et al., 2009 str. 39)

o pozadí celé záležitosti, aby tomu lépe porozuměl, přitom se ale nesnaží situaci řešit nebo hodnotit. V případě nejasností v rámci soudních náležitostí a procesů je jim poskytnuto vysvětlení celé záležitosti, tak aby tomu plně porozuměli. Oběma stranám musí být projeven respekt a pochopení, zároveň ovšem musí být zachovaná mediátorova nestrannost vůči aktérům i samotnému činu. Součástí úvodní konzultace by pak mělo být obeznámení obou stran o možnosti zprostředkování mediace, odpověď nemusí padnout ihned, obě strany dostanou dostatečné množství času na rozhodnutí.

U pachatele zjišťuje nejen jeho pohled na věc, ale i pohled rodiny a přátel. Vede jej k zamyšlení nad skutkem a jeho dopadem, kdo všechno a do jaké míry byl zasažen. To by mělo vést pachatele k uznání vlastní odpovědnosti a k zamyšlení nad nápravou škody. Pachatel by měl vyvíjet vlastní aktivitu, za pomoci rád mediátora.

Poškozený je obeznámen, že má možnost za pomoci úředníků PMS vstoupit aktivně do řešení trestného činu a ovlivnit jej na základě vlastních potřeb. Tyto potřeby by měly být opět za pomoci mediátora rozpoznány a oběť by si měla uvědomit, jaká náprava ze strany pachatele, by byla pro ni adekvátní a prospěšná.

Na základě této schůzky, a případně i dalších, by měl mediátor před tím, než přistoupí k samotnému mediačnímu setkání, vzít v úvahu několik základních otázek. Je oběť připravená na setkání s pachatelem? Doznává se pachatel plně k vině a přebírá za čin plnou odpovědnost, na základě čeho je ochoten přistoupit k nápravě? Měli by se setkání účastnit pouze poškozený a obviněný, nebo by byla vhodná přítomnost blízkých osob? Jedině ve chvíli, kdy si je

mediátor jistý odpověďmi, a ty jsou v souladu s mediací, pak a jedině v ten moment by se mělo přistoupit k samotnému mediačnímu sezení.

Rozhodná fáze

Touto fází se rozumí přímo mediace. Doslova ke kulatému stolu zasednou obviněná a poškozená strana, dále dle uvážení je možná přítomnost rodiny obou stran, blízkých osob nebo dokonce právníků. Je ale nutné pamatovat na to, že hlavními aktéry jsou zde obviněný a poškozený, proto by měli dostat maximální prostor na své vyjádření. Často je důležitý i pohled rodin, a to ne jen poškozeného, ale hlavně obviněného. Naopak problematická bývá přítomnost právních zástupců, kteří mnohdy hledí spíše na právní nárok svých chovanců, než na skutečné potřeby. (Holá, 2011)

Po uvítání by měl mediátor seznámit přítomné s účelem setkání a představit pravidla, kterými se musí každý účastník řídit. Pravidla mají zajistit bezpečný a důstojný průběh mediace. Nikdo by neměl být přerušován, každý by měl být vyslyšen, aniž by byl kdokoli kýmkoli urážen. Následně každý sám za sebe popíše čin ze svého pohledu, zpravidla začíná oběť, pokračuje pachatel a případně i blízké osoby. Všichni přítomní mají právo pokládat doplňující otázky, na které by měli dostat potřebné odpovědi. Až v této chvíli je v hodné, aby nastala omluva, v ideálním případě, by měla být poškozenou stranou také akceptována.

V závěru je pak na místě otevřít otázku náhrady škody, která může, ale nemusí být dořešená a sepsaná přímo během mediace.

Mediátor celé setkání zakončuje souhrnem všeho řečeného, případně dohodnutého. A to z důvodu, aby bylo jisté, že všichni všemu porozuměli a hlavně, že s tím souhlasí.

Konečná fáze

Závěrem musí mediátor informovat soud o výsledku mediace, nikoli průběhu, ten zůstává důvěrný. Závěrečná zpráva by měla obsahovat to, na čem se aktéři dohodli. Stejně tak by měl mediátor doporučit státnímu zástupci, jak dále postupovat ve věci. Ke zprávě se přikládá i dohoda o nápravě vztahů a náhradě škody, pokud tedy byla během mediace vytvořená a podepsána oběma stranami. Jelikož z toho plynou pro aktéry stanovené povinnosti, kterým musí dostát.

3.7.2 Zkušenosti ze zahraničí

Mediace násilné trestné činnosti u mládeže by měla být vedena pouze vysoce kvalifikovanými mediátory, kteří se specializují na danou problematiku a zároveň prošli pokročilým tréninkem tzv. Victim-Sensitive-Offender Mediation (dále jen VSOM). (Umbreit et al., 2003). Jde o mediaci, která je za měřená na oběť a ne pouze na stanovení dohody mezi

pachatelem a obětí. Mark Umbreit et al., (2003) dodávají, že ne každý má předpoklady vykonávat roli mediátora v násilných trestných činech. Dále ve spolupráci s Greenwoodem (1997) přepracoval rámec mediace, tak aby byla aplikovatelná na případy násilné trestné činnosti. Na základě toho představují tři hlavní fáze mediace, respektive mediační činnosti. Jedná se o **vývojovou část**, dle předchozího členění sem spadá výběrová a přípravná fáze, pak **dialog mezi obětí a pachatelem**, můžeme srovnat s rozhodnou fází, a poslední je tzv. „**follow-up**“, tedy následný vývoj, což zahrnuje v předchozím členění poslední konečnou fázi. Ačkoli ji přesahuje, protože nekončí pouhou závěrečnou zprávou, ale zůstává s aktéry aktivně v kontaktu.

Výběrová fáze + Přípravná fáze

Zájem o mediaci často přichází spíše ze strany oběti, a to třeba až za několik let. (Umbreit & Armour, 2011; Price, 1994). Také ovšem i ze strany pachatele musí být účast v mediačním procesu naprosto svobodná. I proto je potřeba dbát na každý aspekt daného případu, zhodnotit všechny možné i nemožné scénáře, aby samotná mediace byla sto procentně bezpečná pro obě strany. Proto ne všichni pachatelé jsou vhodní pro absolvování mediace. Je potřeba prokázat naprostou pokoru a dobrý úmysl k mediaci. Jsou to pak ti, kteří přiznají vinu, vyjadřují výčitky svědomí a zájem o nápravu a odškodnění oběti. Je důležité, aby nedošlo během mediace k reviktimizaci oběti. (Price, 2005) Jak uvádějí Umbreit, Coates a Vos (2001), ne každý pachatel, byť by měl zájem o mediační setkání, by měl být vyslyšen. To neznamená, že by měli být ignorováni, naopak měla by být vedená databáze pachatelů, kteří projeví zájem o mediaci. Ale až ve chvíli, kdy ke stejnému bodu dospěje i oběť, nebo pozůstali, až pak by měl být pachatel znovu osloven a může se začít připravovat mediační setkání.

V případech trestného činu, kdy dojde k usmrcení primární oběti, je stále možné mediační setkání, stranu oběti představují pozůstali nebo přátelé. Oběti závažných trestných činů pak vyžadují daleko větší intenzitu zapojení a délku trvání mediačního procesu. Individuální sezení s každou ze stran vyžaduje více než jedno setkání. Většinou se jedná o tři až pět schůzek s každou stranou zvlášť, v rozmezí až jednoho roku. Kolik se nakonec uskuteční setkání a v jakém časovém horizontu, záleží na skutečnosti, jak se daří poskytovat další pomoc oběti, jako je sezení s terapeutem nebo sociální pomoc. (Price, 2005) Intenzivní příprava zúčastněných stran je základním parametrem pro budoucí úspěch. Stejně tak jako okamžitý vstup do případu ihned po události. (Price, 1994).

Rozhodná fáze

Běžně je hlavním cílem při prvním setkání u obou stran „dostat je k jednomu stolu“, kde by mělo dojít k rozhřešení a smíření konfliktních stran, případně k dohodě o kompenzaci škod (Holá, 2011) V případě mediace násilného trestného činu je mediace jakýmsi završením dosavadního procesu započatého individuálně s každým zvlášť, během individuálních sezení. (Price, 1994).

Obě strany přicházejí, v ideálním stavu, s předem již zodpovězenými otázkami. Třeba „Jak se cítí ohledně zločinu a jeho důsledků.“ Také je známo téma, které bude na setkání probíráno a v neposlední řadě se ví, čeho během schůzky má být docíleno.(Price, 1994) Mediace v případech násilné trestné činnosti mnohdy má zcela jiné cíle, ty se zaměřují na sdělení pocitů ze zločinu a případné odpuštění. (Price, 1994). Za hlavní cíl se dá považovat vyléčení a uzavření celé události. (Price, 2005) Při mediaci se nabízí upřímná omluva z celého srdce, proč je ale tak těžké tuto omluvu přijmout a v čem spočívají hlavní překážky bránící odpuštění, po kterém touží pachatel a po kterém se uleví i oběti? Autor poukazuje na to, že odpuštění je proces, který vyžaduje čas. Po oběti se nevyžaduje odpuštění, pouze se otevírá prostor, ve kterém může dojít k odpuštění, ale jedině za předpokladu, že oběť k tomu dospěje sama. Jsou ale i takové případy, kdy odpuštění nenastane nikdy, a pro oběť je to dokonce nemyslitelné. (Price, 2005) Dohoda o odškodnění může obsahovat mnoho věcí, náklady na pohřeb nebo za odbornou pomoc a mnoho dalších finančních ztrát. Ale s jistotou neexistuje náhrada, která by zahrnovala ztrátu milované osoby. (Price, 2005)

Závěrečná fáze

Ať už by došlo v mediaci, k jakémukoli závěru, není možné jej považovat za náhradu příslušného trestu, dokonce ani soudci jen málo kdy sníží trest odnětí svobody na základě výstupu mediace. (Price, 2005) To je také v souladu i s celou rétorikou restorativní spravedlnosti, jak jsme si uvedli výše.

4 Analytická část

Mediace v českém prostředí je relativně mladým procesem, od svého institucionálního zřízení v roce 2001, fungujícím necelých 15 let. Teprve od roku 2005 vzniká statistická evidence, která ovšem umožňuje sledovat pouze základní údaje o osobách a případech. (Rozum et al., 2009) Obecně je povědomí o mediaci jen velmi malé, i to je možná důvodem, proč je jen malý zájem o mediaci ze strany poškozených. Jak konstatuje Rozum et al. (2009 str. 21) „*I přesto, že principy restorativní justice postupně pronikly do justičních systémů většiny vyspělých zemí světa, nelze předpokládat, že je s nimi veřejnost dostatečně seznámena.*„ Nedá se jinak, než s tvrzením souhlasit. Proto jsem se rozhodla pro svoji analytickou část použít kvalitativní výzkumní metodu. Kvalitativní metoda staví na principu hloubkového poznání daného problému, které ovšem není možné generalizovat na celou společnost. (Hendl, 2008) Zvolila jsem metodu případové studie, kdy je zkoumána charakteristika jednoho či více konkrétních případů.

4.1 Případová studie

Případová studie má za úkol detailně popsat zkoumaný problém, situaci nebo fenomén. Mezi silné stránky této metody patří možnost komplexně zkoumat neznámý jev, dále užití metody může odkrýt dílčí skryté aspekty fenoménu, a tím napomůže k pochopení celé skutečnosti, a v neposlední řadě je možné využít metodu jako doplněk kvantitativního statistického šetření. (Hendl, 2008) Slabou stránkou tohoto šetření je pak aplikovatelnost na celou společnost. (Hendl, 2008) Je nutné mít na paměti, že výstupy platí jen a pouze v toto daném případě, a za stejných okolností. Problémem zůstává i validita samotného výstupu, jelikož se často v případových studiích staví na subjektivních pocitech a názorech zkoumaného vzorku či jedinců. (Hendl, 2008) Výzkumník nemá možnost zkoumat validitu vstupních dat, pouze je může kriticky zhodnotit.

Případové studie v této práci jsou mediace případů násilných trestních činů, které řešilo pražské středisko PMS. Jednotlivé případy jsou volně převzaty ze spisů.

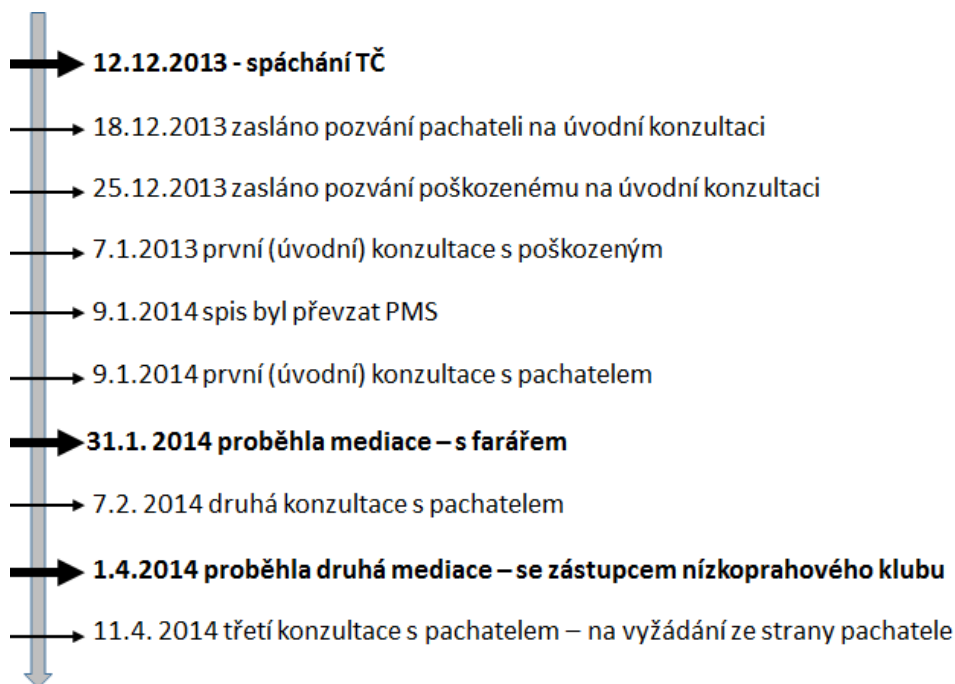
4.1.1 Případová studie č. 1

Dva kamarádi Roman (1997) a Ondřej (1997) se pokusili krátce před 18hod 12.12.2013, pod záminkou hledání ztraceného občanského průkazu, dostat do kanceláře jednoho pražského nízkoprahového klubu, za přítomnosti místního faráře. Tento klub oba navštěvovali, tudíž se s farářem znali. Když byli uvnitř, Ondřej šel k policii, kde měl být umístěn příruční trezor s částkou ve výši 13 000Kč, trezor sebral a chtěli s ním utéct. Když si farář uvědomil, co se děje, pokusil se všechny tři v místnosti uzamknout. Chlapci mu vyhrožovali, že v případě, že je nepustí, tak si na něj počkají a dobijí ho, jelikož vědí, kde bydlí. Výhrůžky nezafungovaly, a tak Roman vytáhl zavírací nůž, mezi tím co Ondřej natlačil faráře ke dveřím. Během toho chlapec nůž schoval a chvíli se všichni tři přetahovali u dveří, až se pachatelům podařilo faráře přeprat a dostat se ven. Pak utekli ven, neznámo kam. Tam narazili na kamarády, kteří jim pomohli trezor otevřít a rozdělit se o lup.

Oba dva chlapci byli obžalováni z trestného činu loupež dle zákona č. § 173 odst. 1.

Případ Romana

Události v čase

Obrázek 1 - Časová osa Případové studie č.1 – Roman

(Zdroj: vlastní úprava)

Rodinné zázemí

Roman pochází z rozvedené rodiny, žije s matkou, 15letou sestrou a 13letým bratrem, dále z rodiny má velice blízko k tetě. Jinak je rodina velmi rozvětvená. Ale vztahu jsou dobré. Rodiče mají o děti zájem. S otcem se stýká. Nechápu, proč k tomu došlo. Skutečnost, že poškozeným v tomto případě byl farář, je o to horší. Ve snaze o nápravu syna podporují a stojí za ním.

Pachatel

Prý jim bylo řečeno policii, až hlavně s poškozeným nemluví, což jim úřednice PMS osvětlila, že se nejedná o nic špatného. Roman popírá, že by použil zbraň. Skutek považuje za hloupé chování, kterého teď velice lituje. Roman by se rád omluvil za způsobenou újmu a nahradil škody, proto by si chtěl najít práci, aby to mohl do určité míry rodičům splácet. Uvědomuje se, že skutečnost zasáhla další lidi v klubu, kamarády a tetu, které by se chtěl také omluvit.

Poškozený

Zde vidíme dva druhy poškozených. První primární oběti je farář, sekundární pak, právnický subjekt v podobě nízkoprahového klubu.

Faráře se skutek dotkl na cti nejen jako člověka, ale jako i osoby faráře. Když dolšo v vytasení měl obrovský strach, na základě toho přestal klást odpor. Stále má obavy, zda semu nebudou chtít pomstít, jelikož ví, kde bydlí. Kluci si jej dobírali neustále, ale toto bylo daleko za únosnou mezí. Rád by slyšel vysvětlení a omluvu. Projevil přání, aby se pachatel zúčastnil výchovného probačního programu.

Mediace

Mediace se účastnili Roman s rodiči, tetou a poškozený farář, samozřejmě za přítomnosti mediátorky. Obě strany měli šanci popsat své pocity a následky. Pachatel se omluvil, poškozený omluvu přijal. Rodiče poděkovali faráři, že se chtěl se synem setkat a vyslechnout ho. Syna pak pochválili za to, jak se k věci postavil a chtěl situaci řešit. Byla diskutována možnost výchovného probačního programu na přání poškozeného, Romanovi se nejdříve nechtělo, ale pak svolil (došel na první hodinu, pak již nedocházel).

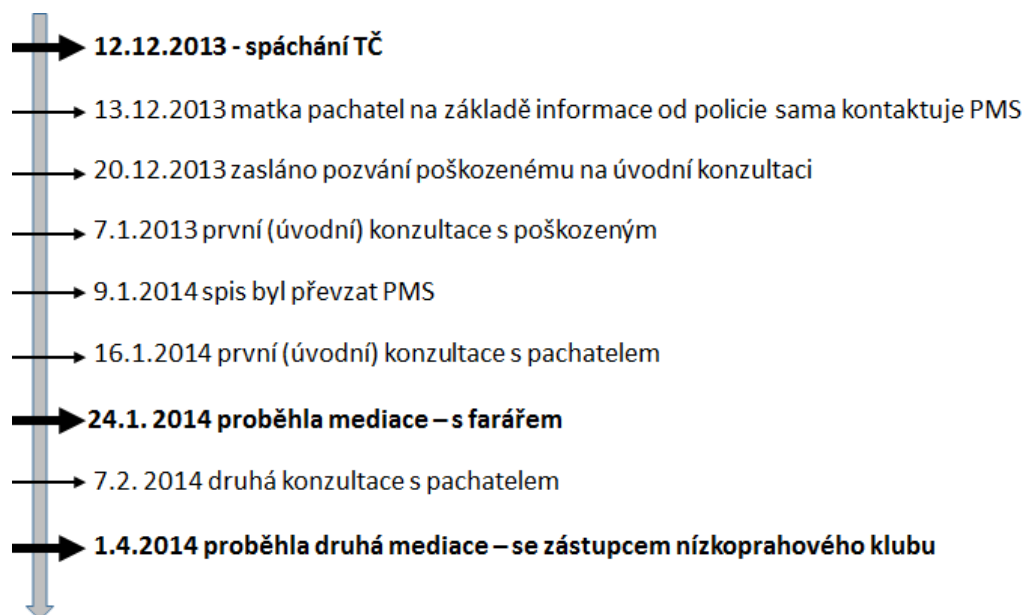
Druhá mediace byla za přítomnosti zástupce nízkoprahového klubu, kde se probírala náhrada škody a sepsaní splátkového kalendáře. Tato mediace se již nesla ve více formálním duchu.

Závěrečná zpráva probačního úředníka k soudu

Návrh na odnětí svobody s dohledem. Zároveň se doporučuje přistoupit k uložení výchovného probačního programu, aby bylo správně působeno na chování v budoucnu, stále si někdy „dělá, co chce“, byť matka tvrdí, že se jí daří nad synem mít kontrolu.

Případ Ondřeje

Události v čase

Obrázek 2 - Časová osa Případové studie č.1 – Ondřej

(Zdroj: vlastní úprava)

Rodinné zázemí

Ondřej žije s matkou a sestrou, v rozvedené rodině. Školu opustil, nepředpokládá, že by se vracel. Plánuje nastupovat na úřad práce. Matka i sestra za ním stojí, podporují ho v nápravě.

Pachatel

Doznal se, ale neumí si vysvětlit, proč to vůbec udělali. V době skutku byl pod vlivem návykové látky, respektive marihuany. Zmíněného fyzického útoku se neúčastnil, byl strčen kamarádem, a tak spadl na faráře. Byl rád, že farář nekladl odpor, prý si nedokáže představit, čeho by byl kamarád (Roman) schopen. Hrozně rád by se omluvil a nahradil škodu, ale neví jak. Poučen probačním úředníkem, jaké má možnosti.

Poškozený

Shodné poznatky jako v případě Romana.

Mediace

Mediace se účastnili Ondřej s matkou a farář, samozřejmě za přítomnosti mediátorky. První s farářem, kde mu Ondřej předal i ručně psanou omluvu, kterou farář přijal, tak jako i ústní. Obě strany si sdělily své pocity a pohledy na věc, včetně následků. Druhá mediace opět se zástupcem klubu.

Závěrečná zpráva probačního úředníka k soudu

Pachateli byl uložen probační dohled, který plnil špatně, dochází jen občas a na základě opakovaných výzev. Testován na marihuanu, negativně, ale byl pozitivní na pervitin. Volný část stále tráví se závadnými kamarády. Po nástupu na tzv. detox byl v zápětí vyloučen. Byl hospitalizován v nemocnici

kvůli žloutence typu C. Program Proxima, do které byl zapsat, též nenavštěvuje. Návrh na odnětí svobody s dohledem, se doporučuje v případě, že by prokázal snahu o nápravu výše zmíněného. Jinak nedojde k správnému mravnímu působení, a v budoucnu se o sebe nebude moci postarat.

4.1.2 Případová studie č. 2

Tři mladíci, Antonín – obviněný, kterého se případ týká; Matěj (1994) a David (1990), se sešli na dětském hřišti. Kde se dva z chlapců dotázali Antonína, zda s nimi nechce jít, vyzvednou peníze u chlapce k dalšímu chlapci, který jim je dluží. Protože neměl co dělat, tak se rozhodl, že s nimi půjde. U vchodu do baráku se jim podařilo někoho potkat, takže se dostali dovnitř. David spolu s Antonínem šli ke dveřím onoho chlapce, zatímco Matěj zůstal za rokem. Když chlapec otevřel dveře, David se ho zeptal, zda má doma rodiče. Odpověď byla ne, David jej ve dveřích napadl úderem pěsti do obličeje. Poškozený se pokusil zavřít dveře, ale byl přetlačen a útočníci mohli vniknout dovnitř. Chlapec se pokusil utéct do svého pokoje, ale David jej následoval a opět jej udeřil, čímž mu způsobil krvavou ránu. Následně jej chytil do tzv. „kravaty“ a srazil na zem, kde jej opakovaně udeřil pěsti do hlavy, také mu sebral 200 Kč. Mezitím Matěj běhal po bytě a sbíral cenné věci, které podával Antonínovi. Následně všichni tři utekli i s kořisti. Z bytu byly odcizeny věci různě velké hodnoty, ta se vyšplhala na konečných 115 306 Kč. Tato majetková škoda byla způsobena otci napadeného chlapce. Chlapci byla způsobena taktéž majetková škoda, a to ve výši 200Kč.

Pachatele byli obžalováni z trestného činu loupež dle zákona č. § 173 odst. 1. a porušování domovní svobody dle zákona č. § 178 odst. 1.

Události v čase

Obrázek 3 - Časová osa Případové studie č.2

(Zdroj: vlastní úprava)

Rodinné zázemí

Antonín bydlí s matkou a jejím partnerem a sestrou v rozvedené rodině. Velmi dobré zázemí i vztahy. Doma má každý stanovené povinnosti, matka se stará a zájmy o volný čas svých dětí.

Pachatel

K trestnému činu se nachomýtnul omylem, spolupachatele moc dobře nezná, jsou spíše známi, než kamarádi. Nevěděl, co má dělat, bál se cokoli říci nebo utéct, že by to také schytil. Již se s nimi nadále nestýká, ale po celé události, dostal „za odměnu“ 3000 Kč.

Při konzultacích popisoval mladistvý pachatel nejen svůj strach z následků svého chování, ale hovořil i o pocitu strachu, vzteku a beznaději u poškozených. Otevřeně mluvil o tom, že si uvědomil, jak během krátké chvíli zkomplikoval život mnoha lidem.

Doznává se a všeho velice lituje. Sám byl ochoten dobrovolně přijmout náležitá výchovná opatření vůči jeho osobě. Také bezpodmínečně chce splatit škody, bohužel je mladý a nezkušený, nemůže najít brigádu, splácí rodiče. Ale rád by odpracoval alespoň SPP, ve svém rozhodnutí je plně podpořen rodinou.

Poškozený

Přímo poškozeným byl mladý chlapec, jenž byl napaden v bytě, ale největší škoda byla způsobena jeho otci, kterému náležely odcizené věci z bytu. Otec se dostavil bez syna, jelikož mu nechce působit další psychické problémy. Ale on sám by rád spolupracoval s PMS a měl by zájem potkat se i s pachatelem. Oba dva mají špatný pocit s narušení soukromí „bezpečí“ domova.

Mediace

Mediace se účastnil otec napadeného chlapce a Antonín s matkou a jejím přítelem, samozřejmě za přítomnosti mediátorky. Během setkání došlo k objasnění pohledu obou stran na věc, probíraly se důsledky trestného činu. Antonín se poškozené straně omluvil, jeho mluva byla přijatá. Zároveň byla sepsaná dohoda o splácení škody, která byla vyčíslena na 25 000 Kč.

Závěrečná zpráva probačního úředníka k soudu

Jelikož pachatel plně přijímá zodpovědnost za spáchaný čin a je ochotný k nápravě svého chování, došlo k pozitivnímu výchovnému působení na mladistvého pachatele. Chlapec podepsal souhlas s uložením výchovného opatření, který také plní, dále bude odpracovávat SPP. Návrh na odnětí svobody s dohledem, se v tomto případě doporučuje.

4.1.3 Případová studie č. 3

Na dětském hřišti dne 18.10.2014 ve 22hodin a 13min napadl Dominik za přítomnosti nejméně dalších 6 osob Jaromíra, z důvodů stále neznámých. Z nenadání jej udeřil do obličeje pěsti. Poškozený, bez snahy o odplatu, se snažil co nejdříve odejít. Ale Dominik s dalšími třemi osobami jej následovali, načež z kapsy vytáhl teleskopický obušek a tentokrát jej udeřil do hlavy. Poškozený omylem zakopl a upadl, toho Dominik využil, aby jej mohl znovu bít na zemi.

Události v čase

Obrázek 4 - Časová osa Případové studie č.3

(Zdroj: vlastní úprava)

Rodinné zázemí

Žije v rozvedené rodině s matkou. Mají spolu hezký a blízky vztah, syn se matce se vším svěřuje.

Pachatel

Pouze bránil kamaráda. Teleskopický obušek nosí pro svoji bezpečnost, jelikož je Praha nebezpečné město. Navíc se mu nechce věřit, že by svých jednáním, mohl způsobit vážnější zranění. Ale po vysvětlení chápe, že není správné jej bezdůvodně a jako první použít proti jiné osobě, taky jej s sebou již nenosí. Přes první výmluvy, se přece jen plně doznává a lituje svého chování. Již zvažuje, s kým a kam chodí, a problémovým jedincům se snaží vyhýbat. Našel si nového koníčka, kterým vyplňuje hodně času, a tak má daleko méně volného času na „blbosti“. Nastalá situace jej velmi stresuje, protože se bojí, jak celá záležitost dopadne, bojí se případné vazby.

Poškozený

Jaromír dorazil na úvodní konzultaci i s rodiči. Již má s PMS dřívější zkušenosti. Nestojí o náhradu škody, útok na něm nezanechal psychické ani vážnější fyzické známky, ale rád by slyšel vysvětlení a odůvodnění celé situace. Samozřejmě by také rád dostal omluvu. Občas i on sám řeší věci

neadekvátně, právě užitím vlastní síly. Je zvyklý se fyzicky bránit. Má syndrom hyperaktivního dítěte, i proto měl problémy s chováním a navštěvoval i psychickou léčebna. Dnes se to daří v rámci možnosti krotit.

Mediace

Mediace se účastnili pouze pachatel a oběť, samozřejmě za přítomnosti mediátorky. Obviněný s sebou na setkání donesl ručně psaný omluvný dopis. Chlapci si sdělili vlastní pohledy na věc, poškozenému se dostalo omluvy, kterou přijal. Náhrada škody nebyla řešená, jelikož se jí poškozený předem zřekl.

„Dobrý den,

Jaromíre, tímto bych se Vám chtěl hluboce omluvit. Velice lituji svého neuváženého jednání, kterým jsem Vám způsobil zranění. Celá věc mě ohromně mrzí. Toto jednání nebylo správně a reagoval jsem neadekvátně na vzniklou situaci. Chtěl bych sám vám ještě jednou velice omluvit. Předem děkuji za přijetí omluvy.“

Závěrečná zpráva probačního úředníka k soudu

Jelikož pachatel plně přijímá odpovědnost a je ochotný k nápravě svého chování, došlo k pozitivnímu výchovnému působení na mladistvého pachatele. Návrh na odnětí svobody s dohledem, se v tomto případě doporučuje.

4.2 Charakteristika vybraného vzorku

Primárním problémem zkoumaného vzorku je skutečnost, že uvedené mediované trestné činy mládeže jsou z kategorie méně závažných. Případy mediace závažného násilného trestného činu na pražském středisku PMS nebyly k dispozici. Důvodem je skutečnost, že tyto případy k mediaci nedospějí. Oběti striktně odmítají setkání s pachatelem. Navíc u mládeže je typické, že do jejich rozhodnutí zasahují i rodiče, kteří si nepřejí, aby se jejich potomek s útočníkem znovu setkal. Posledně zmíněnou skutečnost můžeme vidět na Případu č. 2, kdy otec napadené oběti odmítl, aby se účastnila konzultace nebo mediace, jelikož ji nechtěl vystavovat další psychické zátěži. Ačkoli sám s mediace neměl sebemenší problém.

4.3 Rozdíly mezi mediací a mediací násilné trestní činnosti

Na základě české odborné literatury pojednávající o mediaci, byl popsán standardní postup při mediačním procesů. V jiné kapitole pak byl popsán postup mediace při násilné trestní činnosti u mládeže, tento postup byl převzat z odborných článků a výzkumu zahraničních výzkumníků. Inspirovala jsem se celosvětově uznávanými průkopníky v oblasti mediace násilných trestných činů dospělých a mládeže, jimiž jsou Mark Umbreit a Marty Price a jejich spolupracovníci, na tom daném díle. V české literatuře jsem nenašla žádný přepracovaný rámec mediace, který by bral zřetel na mediaci závažných trestných činů u mládeže. Proto bych chtěla popsat hlavní momenty, v čem by se mediace u této problematiky lišit.

4.3.1 Výběrová fáze

Hlavním rozdílem je v tom, že v Česku zatím není speciálně přepracovaný program ve smyslu VSOM, který by poskytl Umbreitem požadovanou nadstavbu k dosavadním dovednostem školených mediátorů.

Zájem o mediaci, by měl být projevěn nejdříve ze strany oběti, pachateli by měla být tato možnost nabídnuta až následně. A to především potom, co projeví hlubokou lítost a ochotu převzít odpovědnost za svoje činy v plném rozsahu.

V Případech č. 1, 2, ani 3 tento parametr nemohl být zkoumán v plné míře. Oběti ani v jednom z případů neváhali ohledně mediace, naopak ihned projevili zájem o zprostředkování takového setkání. Ačkoli v Případu č.1 Roman plně nepřevzal odpovědnost a neuznává, že by měl zbraň, byť tomu tak bylo. Stejně tak v Případu č. 3 i Dominik odmítá, že by mohl způsobit teleskopickou tyčí závažnější újmu na zdraví.

Obecně je nejvhodnější variantou, aby mediátoři vstoupili do procesu v jeho nejranější fázi, tedy bezprostředně po spáchání trestného činu. Tato podmínka byla realizována v prvním případě u obou dvou chlapců. V Případech č. 2 a 3 můžeme vidět téměř čtyř měsíční prodlevu mezi činem a prvními kroky PMS. Vidíme ovšem, že PMS spis také obdržela se stejným zpožděním, pak toto zdržení bylo způsobeno soudními orgány, které PMS nemůže ovlivnit. Soudní orgány stále automaticky nevolí alternativní řešení v podobě mediace. Rozum et al. (2009) zjistil, že mezi roky 2005 a 2007 případech narovnání, soud nebo soudní zastupitelství schválilo pouze necelých 15 % ze všech těchto případů. Před vstupem probačních a mediačních úředníků do případu, musí obdržet svolení od soudu nebo policie, aby bylo zajištěno, že svým jednáním nemohou nijak ovlivnit vyšetřování. (Holá, 2011) Proto jsou ruce PMS často svázané, a musí nečinně přihlížet, než obdrží svolení od příslušného soudního orgánu. V Případové studii č.1 matka pachatele uvádí, že ji bylo Policii České republiky sděleno, „ aby s obětí nemluvili“.

4.3.2 Přípravná fáze

V případech mediace je velmi podstatné časové období, během kterého dochází k setkání mediátora a oběti, případně pachatele a následně všech u mediace. Navíc podél celého období je nutná spolupráce s dalšími odborníky, kteří poskytnou oběma stranám pomoc v oblastech, v kterých mediátoři nemají dostatečnou kvalifikaci. Tedy psychiatr, psycholog, životní coach atd.

Jak bylo již zmíněno, s ohledem na méně závažné skutky, na extenzivní přípravu ať oběti nebo pachatele nebyl kladen až takový důraz.

Shodně u všech tří studií (čtyř pachatelů) bylo uskutečněno pouze jedna konzultace s poškozeným, tedy úvodní konzultace. Naopak s pachatelem byly uskutečněny vždy nejméně dvě konzultace. VSOM je metoda, která má být zaměřená na oběť, což se zde neprojevovalo, stále je větší pozornost věnována pachatelům.

V Případu č. 1 u obou chlapců proběhla mediace do měsíce a půl, jedná se o velmi krátké časové období. S půlročním odstupem byla uskutečněna mediace ve Studii č. 2 a 3, u prvního jmenovaného proběhlo mimo mediaci 5 schůzek, u druhého pak 3. Ačkoli Umbreit et al.,(2003) uváděli, že doba a počet schůzek se odvíjí případ od případu, tak pouze jednu konzultaci s obětí lze považovat za nedostačující. Jak již bylo řečeno, zájem o účast oběti v mediačním procesu bývá celkově velmi malý. Během úvodní konzultace je oběti vysvětlena podstata činnosti PMS zároveň je jí nabídnuta pomoc a možnost spolupráce, po čas celého řízení. Přesto zájem o jakoukoli pomoc je z jejich strany jen velmi malý. V případě, že

s mediací přece jen souhlasí, pak je přesto přesné datum setkání dojednáváno telefonicky nebo písemnou formou.

Pokud bychom se pokusili vcítit do role oběti, tak je nutné vzít v potaz, že návštěva a spolupráce s PMS stále představuje spolupráci s úředním orgánem, což může na poškozené působit negativně. Středisko PMS navštěvují jak oběti, tak i pachatele trestných činů, tato skutečnost je pak z pohledu oběti dalším negativním a omezujícím prvkem, díky kterému mohou být vůči spolupráci obezřetnější.

Přesto mediace proběhly úspěšně. Pachatelé změnili své dosavadní jednání, lze konstatovat, že výchovné působení bylo pozitivní. Na druhé straně i u oběti bylo naplněno potřeb, ve formě omluvy a vysvětlení okolnosti a příčin takového jednání ze strany pachatele. Z toho plyne, že i takováto příprava v daných studiích byla odpovídající

V Případu č.1 se mediace, v pořadí již druhé, účastnila i sekundární oběť. Kdežto v Případu č. 3 se mediace a konzultací účastnila pouze sekundární oběť, které byla způsobena „pouze“ majetková škoda, kdežto primární oběť, která čelila přímému násilí, dle přání zákonného zástupce, byla z celého procesu vynechaná. Tudíž jí nemohla být poskytnutá pomoc ze strany PMS.

4.3.3 Rozhodná fáze

Je důležité, aby přítomní vedli dialog o události, která ovlivnila jejich životy. Toho jak se s tím vypořádat, si jsou již vědomi, nebo dokonce již se vypořádali. Teď jen potřebují všechno sdělit druhé straně, potřebují být vyslyšeni. Jelikož se sebou a svým okolím jsou již do určité míry smířeni, nastává moment, kdy by se měli usmířit i s druhou stranou. Pak by mělo dojít k uzavření kruhu. Dohoda o náhradě buď již byla vyřešená, nebo není co nahrazovat, takže součástí mediace bývá jen málo kdy, a jedná se pouze o okrajovou záležitost.

Naopak ve všech zkoumaných případech je finanční kompenzace během mediace řešená a, mimo Případ č.3, je tato dohoda sepsaná do písemné podoby, kdy se k ní obě strany zaváží podpisem.

Během mediace každá ze stran dostala prostor na přiblížení svého pohledu na věc, stejně tak i na položení vzniklých otázek. Druhá strana měla samozřejmě snahu na ně plnohodnotně odpovědět. V každém ze tří, respektive čtyř, případů byla vyslovená omluva a druhou stranou také přijata. V Případu č. 3 byla omluva na mediaci donesená i v písemné podobě.

Tolik kýžené odpuštění, o kterém mluví Marty Price (1994), nebylo na mediace ani jednou výslovně probírané. Ale z kontextu celé mediace lze konstatovat, nutno upozornit ne

s jistotou, že pachatelům bylo ze stran oběti odpuštěno. Ale doslova to nikde nezaznělo. Přesto lze vyvodit, že bylo docíleno uzavření celé záležitosti, a to ke spokojenosti všech zúčastněných stran.

4.3.4 Závěrečná fáze

Z pohledu Umbreita a Geenwooda (1997) mediační činnost nekončí mediací a sepsáním závěrečné zprávy soudu. Ale naopak je nutné zůstat s obětí v kontaktu, pro případ, že si oběť po rozlezení mediačního setkání uvědomí, že stále existují potřeby, které nebyly uspokojeny. A ty pak může opět řešit.

V Případu č. 1 u druhého chlapce a v Případu č. 3, mediace nebyla posledním setkáním. Uskutečnilo se v každém z případů ještě jedno sezení, ale s pachatelem nikoli s obětí. V obou dvou případech proběhlo setkání na základě žádostí ze strany pachatele, a důvodem byl nesouhlas se závěrečnou zprávou soudu. Na dodatečném setkání měli snahu vše uvést na pravou míru, případně negativní posudek vyvrátit.

Obecně je dále uložení alternativního trestu, nebo odklon v řízení žádoucím výstupem z mediace. Je ale otázka, zda se chce tohoto docílit i u násilného trestného činu. Zmírnit trest, nebo vzít v potaz snahu o nápravu způsobené škody tak i sebe samého, o tom by se snad mohlo uvažovat. Restoratvní justice ovšem nemá být náhradou retributivní spravedlnosti, má ji naopak doplňovat v jejích mezerách, a v závažných případech to platí dvakrát. Proto v rámci násilné činnosti by se mělo jednat především o obnovující prvek. Pro pachatele v podobě přijetí viny, nikoli jen v právní rovině, ale skutečně pochopit nesprávnost spáchaného trestního činu a způsobenou újmu. Pro oběť pak vyrovnání se s činem a konfrontace útočníka, a smíření se nejen se sebou, ale i s ním, aby se mohla bez strachu a zloby posunout v životě dál.

4.4 Shrnutí

Z průběhu zkoumaných mediací je zřejmé, že speciální VSOM program v těchto případech aplikován nebyl, ani žádná obdobná varianta. Mediátoři k mediaci násilné trestné činnosti mládeže přistupují pouze s ještě větší obezřetností. S ohledem na to, že v těchto případech oběti často ani nemají zájem o mediaci, pak ani není nutnost upravený koncept vyvíjet. Byť by bylo na místě si položit otázku, zda právě chybějící model není pravým důvodem takto malého zájmu. Přesto by to mohl být pouze další důvod, jelikož stále zůstává nízká informovanost veřejnosti o PMS stěžejním problémem.

Nízký počet setkání před mediací, se pak může odvíjet také od kapacit jednotlivých středisek po České republice. V pražském středisku, které též poskytlo výše uvedené případové studie, v oddělení mládeže pracují pouze čtyři mediátorky.

Je zde vidět, že relativní krátké působení PMS v české trestní spravedlnosti stále bojuje se základními problémy. Soudní a policejní orgány musí být v neustálém a nápomocným kontaktu s PMS. Jsou ale případy, kdy si mediátorky musí samy zdlouhavě shánět kontakty na potenciální klienty. Byť je zkušenost pražského střediska s těmito orgány pozitivní, přesto se najdou výjimky, ve finále to vždy závisti od té dané instituce, respektive od té dané osoby, jakou míru ochoty projeví.

Další rezervy spatřuji ve větší orientaci na oběť trestného činu. Ačkoli jsou realizovány projekty jako „Proč zrovna já?“ nebo „Bezpečnější Ostrava“, přesto hlavní zájem je směřován stále na osobu pachatele. To je zřejmé u každé z uvedených studií, kdy PMS byla v „intenzivním“ styku de facto pouze s pachatelem.

5 Závěr

Práce měla za cíl srovnat standardní mediační proces s mediací u násilné trestné činnosti, která je využívána v zahraničí. Přepřacování standardní mediace vyžaduje zohlednit choulostivost problému násilné kriminality. Rozdílné momenty, které byly zjištěny během srovnání, pak byly aplikovány na případové studie mediace u mladistvých delikventů násilné trestné činnosti.

Mezi tyto rozdíly patřil speciálně zaměřený trénink meidátorů pro mediování násilné trestné činnosti (tzv. VSOM), větší četnost konzultací s oběťmi trestného činu (pokud oběť vykazuje tuto potřebu) nebo změna orientace v mediaci ze sepsání dohody na rozvíjení dialogu, který má napomoci k hojení psychických ran, způsobených trestným činem. Mediace v tomto případě má být završením léčivého procesu, který měl být uskutečňován během individuálních setkání, a má dojít k uzavření celé záležitosti. Pro oběť pak má být osvobozujícím momentem schopnost pachatele odpustit.

Bylo zjištěno, že metoda VSOM, která je více senzitivní k oběti, v těchto případech nebyla použita. Obecně k mediaci dospějí pouze násilné trestné činy menší závažnosti nebo činy, jejichž skutková podstata nespočívá v násilí, ale bylo jej užito během páchání tohoto zločinu. Pak zůstává otázkou, zda v této chvíli, kdy je mediace v českém právním systému na svém počátku, by se našlo pro metodu VSOM patřičného využití. Stejně tak je činnost PMS stále primárně zaměřená na pachatele, byť snaha pečovat o oběť stále stoupa, a to třeba v podobě podpůrných programů pro oběti. Přesto z případových studií se zájem o oběti ani v násilných trestných činech neprojevil. S oběťmi byly realizovány pouze úvodní konzultace, kde jím byla vysvětlená činnost PMS a další průběh soudního procesu. Nižší zájem se strany oběti pak dosvědčuje i skutečnost, že domlouvání schůze pak probíhalo telefonickou nebo písemnou formou.

Dalším důvodem pro neochotu o spolupráci, může být skutečnost, že Probační a mediační služba je státní organ, což způsobí pokles důvěry oběti v činnost dalšího státního úřadu. Jelikož stát nedokázal zabránit, aby nedošlo k jejích viktimizaci, proč by tomu mělo být jinak při snaze o pomoc.

Probační a mediační služba je ve svém počátečním stádiu, primárním úkolem je naučit úřady, tedy soud, policii a státní zástupce, aby služeb PMS využívalo v co největší míře. Dalším krokem je dostat se do podvědomí laické veřejnosti, aby byl pochopen pravý potenciál nabízených služeb, aniž by na úvodních konzultacích nemusela být překonávána

nedůvěra. Nedá se říci, že by dosavadní praxe PMS byla negativní, pouze nedosahuje srovnatelných úspěchů, které jsou viditelné ve světě. To je ovšem dané skutečností, že mediace a probace působí na poli spravedlnosti daleko déle, než u nás.

6 Seznam použité literatury

Alan, J. (1989). *Etapy života očima sociologie*. (1. vyd., 439 s.) Praha: Panorama.

Claassen, R.. (1995). Restorative Justice - Fundamental Principles. *Center for Peacemaking and Conflict Studies, Fresno Pacific College* [online]. Retrieved from: <http://peace.fresno.edu/docs/rjprinc.html>
[citováno: 2015-07-31].

Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb ZPMS) (20827). (2003). Praha: Ministerstvo spravedlnosti.

Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. (2., aktualiz. vyd., 407 s.) Praha: Portál.

Holá, L. (2011). *Mediace v teorii a praxi*. (Vyd. 1., 270 s.) Praha: Grada.

Karabec, Z. (2003). *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. (Vyd. 1., 143 s.) Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Retrieved from: www.ok.cz/iksp/docs/296.pdf
[citováno: 2015-07-31].

Linhart, J., Vodáková, A., & Petrušek, M. (1996). *Velký sociologický slovník*. (1. vyd., 2 sv.) Praha: Karolinum.

McCold, P. (2001). Primary Restorative Justice Practices. In Morris, A., & Maxwell, G. *Restorative justice for juveniles: conferencing, mediation and circles*. (41 - 58). Portland, Or.: Hart Pub. Retrieved from: http://www.8-926-145-87-01.ru/wp-content/uploads/2014/07/Allison_Morris_Gabrielle_Maxwell_Restorative_JuBookZZ.org_.pdf
[citováno: 2015-07-31].

Ministerstev vnitra ČR. (2000 -2013) *Statistické přehledy*. Retrieved from: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
[citováno: 2015-07-31].

Morris, A., & Maxwell, G. (2001). *Restorative justice for juveniles: conferencing, mediation and circles*. (xii, 290 p.) Portland, Or.: Hart Pub. Retrieved from: http://www.8-926-145-87-01.ru/wp-content/uploads/2014/07/Allison_Morris_Gabrielle_Maxwell_Restorative_JuBookZZ.org_.pdf
[citováno: 2015-07-31].

Novotný, O., & Zapletal, J. (2001). *Kriminologie*. (Vyd. 1., 419 s.) Praha: Eurolex Bohemia.

Podaná, Z., & Buriánek, J. (2007). *Česká mládež v perspektivě delikvence: (výsledky mezinárodního výzkumu ISR-D-2)*. (24 s.) Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
Price, M.. (1994). *The Mediation of a Drunk Driving Death: A Case Development Study: Some Observations and Principles for Victim Offender Mediation in Cases of Seriously*

Violent Crimes. *Victim-Offender Reconciliation Program (VORP) Information and Resource Center* [online]. Retrieved from: <http://vorp.com/articles/ddcasest.html>
[citováno: 2015-07-31].

Price, M. (2005). Crime and Punishment: Can Mediation Produce Restorative Justice for Victims and Offenders?. *Victim-Offender Reconciliation Program (VORP) Information and Resource Center* [online]. Retrieved from: <http://vorp.com/articles/crime.html>
[citováno: 2015-07-31].

Rozum, J. (2003). ČINNOST PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY Z POHLEDU RESTORATIVNÍ JUSTICE. In Karabec, Z. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. (Vyd. 1., 41 - 54). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
[citováno: 2015-07-31].

Rozum, J. (2009). *Uplatnění mediace v systému trestní justice I*. (Vyd. 1., 73 s.) Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Retrieved from:
<http://www.ok.cz/iksp/docs/365.pdf>
[citováno: 2015-07-31].

Svatoš, R. (2009). *Základy kriminologie a prevence kriminality*. (118 s.) České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií.

Svatoš, R. (2013). Vývoj kriminality mládeže v České republice. *Kriminalistika*, 2013(2). Retrieved from: www.prevencekriminality.cz/evt_file.php?file=171
[citováno: 2015-07-31].

Štern, P. (2010). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. (Vyd. 1., 212 s., Editor Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová). Praha: Portál.

Umbreit, M., & Greenwood, J. (1997). Criteria For Victim-Sensitive Mediation & Dialogue With Offenders. *Center for Restorative Justice & Peacemaking: An International Resource Center in Support of Restorative Justice Dialogue, Research and Training*. Retrieved from: http://www.cehd.umn.edu/ssw/RJP/Projects/Victim-Offender-Dialogue/VOM_&_Conferencing/Criteria%20_Victim_Sensitive_VOM_Restoring_Justice_Through_Dialogue.pdf
[citováno: 2015-07-31].

Umbreit, M. (1998). Restorative Justice Through Victim-Offender Mediation: A Multi-Site Assessment. *Western Criminology Review*(1). Retrieved from:
<http://westerncriminology.org/documents/WCR/v01n1/Umbreit/Umbreit.html>
[citováno: 2015-07-31].

Umbreit, M., Coates, & Vos, B. (2001). Victim Impact of Meeting with Young Offenders: Two Decades of Victim Offender Mediation Practice and Research. In Morris, A., & Maxwell, G. *Restorative justice for juveniles: conferencing, mediation and circles*. (121 - 144). Portland, Or.: Hart Pub. Retrieved from: http://www.8-926-145-87-01.ru/wp-content/uploads/2014/07/Allison_Morris_Gabrielle_Maxwell_Restorative_JuBookZZ.org.pdf
[citováno: 2015-07-31].

Umbreit, M., Vos, B., Coates, R., & Brown, K. (2003). Victim-Offender Dialogue in Violent Crime: The Texas and Ohio Experience. *Victim-Offender Mediation Association*(14). Retrieved from: www.voma.org/docs/connect14.pdf
[citováno: 2015-07-31].

Umbreit, M., & Armour, M. (2011). Restorative Justice and Dialogue: Impact, Opportunities, and Challenges in the Global Community. *Washington University Journal of Law & Policy*(36). Retrieved from: http://openscholarship.wustl.edu/law_journal_law_policy/vol36/iss1/5
[citováno: 2015-07-31].

Válková, H., & Kuchta, J. (2012). *Základy kriminologie a trestní politiky*. (2. vyd., xxviii, 636 s.) V Praze: C.H. Beck.

Van Ness, D., Morris, A., & Maxwell, G. (2001). Introducing Restorative Justice. In Morris, A., & Maxwell, G. *Restorative Justice for Juveniles: Conferencing, Mediation and Circles*. (2001, 3 - 16). Portland: Hart Publishing. Retrieved from: http://www.8-926-145-87-01.ru/wp-content/uploads/2014/07/Allison_Morris_Gabrielle_Maxwell_Restorative_JuBookZZ.org_.pdf
[citováno: 2015-07-31].

Walmsley, R. (2000). World Prison Population List (second edition). In: *Home Office Research, Development and Statistics Directorate*. (1 - 6). Retrieved from: www.apcca.org/uploads/2nd_Edition_2000.pdf
[citováno: 2015-07-31].

Walmsley, R. (2013). World Prison Population List. *International Centre for Prison Studies*(10). Retrieved from: http://www.prisonstudies.org/sites/prisonstudies.org/files/resources/downloads/wppl_10.pdf.
[citováno: 2015-07-31].

Wellikoff, I. (2003). Victim-Offender Mediation and Violent Crimes: On the Way to Justice. *The Cardozo Journal of Conflict Resolution*(5). Retrieved from: <http://cardozojcr.com/issues/volume-5-1/note-1/>
[citováno: 2015-07-31].

Zákon č 257/2000 Sb. - Zákon o Probační a mediační službě

Zákon č.265/2001 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zehr, H., & Gohar, A. (2002). *The little book of Restorative Justice*. Good Books. Retrieved from: <http://www.unicef.org/tdad/littlebookrjpakaf.pdf> [citováno: 2015-07-31].

Zehr, H. (2003). *Úvod do restorativní justice*. (48 s.) Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici.

7 Seznam grafů

Graf č. 1 Typy trestných činů vhodných pro mediaci.....	27
Graf č. 2 Povědomí o probační a mediační službě.....	29

8 Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Vývoj počtu pachatelů na celkové kriminalitě v ČR dle věku.....	13
--	----

9 Seznam obrázků

Obrázek 1 - Časová osa Případové studie č.1 – Roman (Zdroj: vlastní úprava)	34
Obrázek 2 - Časová osa Případové studie č.1 – Ondřej (Zdroj: vlastní úprava).....	36
Obrázek 3 - Časová osa Případové studie č.2	38
Obrázek 4 - Časová osa Případové studie č.3	40